یکصد و چهارده نکته از قرآن کریم

اکبر دهقان

بسم الله الرحمن الرحیم

یکصد و چهارده نکته از قرآن کریم درباره نماز

نویسنده:

اکبر دهقان

ناشر چاپی:

ستاد اقامه نماز

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

یکصد و چهارده نکته از قرآن کریم درباره نماز

مشخصات کتاب

سرشناسه : دهقان، اکبر، - ۱۳۴۴

عنوان و نام پدیدآور : یکصد و چهارده نکته از قرآن کریم درباره ی نماز/ [نویسنده] اکبر دهقان

مشخصات نشر : تهران: ستاد اقامه نماز، ۱۳۸۱.

مشخصات ظاهری : ۱۳۶ص.

شابک : ۹۶۴-۷۳۰۹-۲۷-۰۹۳۵۰۰ریال

وضعیت فهرست نویسی : فهرستنویسی قبلی

یادداشت : چاپ پنجم: ۱۳۸۵؛ ۵۵۰۰ ریال

یادداشت : عنوان دیگر: ۱۱۴ [صد و چهارده] نکته از قرآن کریم درباره ی نماز.

یادداشت : کتابنامه به صورت زیرنویس

عنوان دیگر : ۱۱۴ [صد و چهارده] نکته از قرآن کریم درباره ی نماز.

عنوان دیگر : ۱۱۴ [صد و چهارده] نکته از قرآن کریم درباره ی نماز

موضوع : نماز -- جنبه های قرآنی

موضوع : نماز

شناسه افزوده : ستاد اقامه نماز

رده بندی کنگره : BP۱۰۴/ن۸ د۹ ۱۳۸۱

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱۵۹

شماره کتابشناسی ملی : م ۸۲-۹۸

اشاره

نام کتاب… یکصد و چهارده نکته از قرآن کریم در باره ی نماز

تحقیق و نگارش… اکبر دهقان

نوبت چاپ… اول ـ فروردین ۱۳۸۱

تیراژ… نسخه

قیمت… تومان

ناشر… ستاد اقامه نماز

مرکز پخش

تهران ـ میدان فلسطین ـ ستاد اقامه نماز

ص: ۲

پیشگفتار

از دیدگاه قرآن کریم نماز منزلت بس رفیعی دارد که هیچ عمل عبادی به پایه ی آن نمی رسد، از این رو اولین دستوری که خداوند به حضرت موسی علیه السلام بعد از وحی به او می دهد، موضوع نماز است که تبلور بندگی و عبودیت است؛ «و انا اخترتک فاستمع لما یوحی * انّنی انا الله لا اله الاّ انا فاعبدنی و اقم الصلوه لذکری».(۱)

از نظر اسلام نماز ارتباط بنده با خداوند است؛ ارتباط موجود ضعیف و نیازمند به خداوند قادر و بی نیاز؛ «یا أیّها النّاس أنتم الفقراء الی الله و الله هو الغنی الحمید».(۲)

الف ــ همه ی مسلمانان دوست دارند که در نزد خداوند قرب و منزلت پیدا کنند؛ بهترین وسیله ی تقرب به خداوند نماز است؛ «الصلوه قربان کل تقّی».(۳)

ب ــ همه ی مسلمانان دوست دارند خداوند از آنان خشنود باشد؛

۱- ۱.طه / ۱۳ ــ ۱۴.

۲- ۲.فاطر / ۱۵.

۳- ۳.فروع کافی / ج ۱ / ص ۲۶۵.

بهترین وسیله ی خشنودی خداوند نماز است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «الصلاه من شرایع الدین و فیها مرضات الربّ عزّ و جلّ و هی منهاج الانبیاء».(۱)

ج ــ همه ی مسلمانان دوست دارند قلب آنان آرام گردد، بهترین وسیله برای آرامش روح و قلب، نماز است. زیرا نماز یاد خداوند است؛ «اقم الصلوه لذکری»(۲) و به وسیله ی یاد خداوند قلب آرام می گردد؛ «الا بذکر الله تطمئنّ القلوب».(۳)

د ــ همه ی مسلمانان دوست دارند بهترین عمل را انجام دهند؛ بهترین عمل نماز است. قال علی علیه السلام : «اوصیکم بالصلوه و حفظها فانّها خیر العمل».(۴)

ه ــ همه ی مسلمانان دوست دارند گناهانشان آمرزیده شود؛ بهترین وسیله ی آمرزش گناه، نماز است. قال علی علیه السلام : «من اتی الصلوه عارفا بحقّها غفر له».(۵)

و ــ همه ی مسلمانان دوست دارند به سعادت و فلاح نائل شوند؛ بهترین وسیله ی سعادت، نماز است؛ «قد افلح من تزکّی * و ذکر اسم ربّه فصلّی».(۶)

۱- ۱.خصال / ج ۲ / ص ۵۲۲.

۲- ۲.طه / ۱۴.

۳- ۳.رعد / ۲۸.

۴- ۴.بحار / ج ۸۲ / ص ۲۰۹.

۵- ۵.خصال / ج ۲ / ص ۶۲۸.

۶- ۶.اعلی / ۱۴ ــ ۱۵.

ز ـ همه ی مسلمانان دوست دارند از شرّ شیطان در امان باشند و بهترین وسیله ی امنیت از گزند شیطان، نماز است؛ «الصلاه حصن من سطوات الشیطان».(۱)

ح ـ همه ی مسلمانان دوست دارند محبوب ترین عمل را برای خداوند بجا آورند و محبوب ترین اعمال نزد خداوند نماز است؛ «احب الاعمال الی الله عزّ و جلّ الصلاه».(۲)

ط ـ همه ی مسلمانان دوست دارند از رذائل اخلاقی پاکیزه گردند؛ بهترین وسیله برای از بین بردن رذائل اخلاقی نماز است؛ «فرض الله الصلوه تنزیها من الکبر».(۳)

ی ـ همه ی مسلمانان دوست دارند به بهشت جاویدان راه پیدا کنند؛ بهترین وسیله برای رفتن به بهشت الهی نماز است؛ «تکون صلاه العبد مفتاحا للجنه».(۴)

نسبت به نماز در روایات تشبیهاتی شده است از جمله:

الف ـ نماز همانند سر نسبت به بدن است؛ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «موضع الصلوه من الدین کموضع الرأس من الجسد».(۵)

ب ـ نماز همانند ستون خیمه است که قوام خیمه به آن ستون هایی

۱- ۱.غرر / ۲۲۱۲.
۲- ۲.من لا یحضر الفقیه / ج ۱ / ص ۲۱۰.
۳- ۳.بحار / ج ۸۲ / ص ۲۰۹.
۴- ۴.بحار / ج ۸۲ / ص ۲۳۲.
۵- ۵.نهج الفصاحه / ج ۲ / ص ۶۲۴.

است که در آن به کار رفته است؛ رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «مثل الصلوه مثل عمود الفسطاط اذا بعث العمود نفعت الاطناب و الاوتاد و الغشاء».(۱)

ج ـ نماز همانند نهر آب است که انسان می تواند در پرتو نماز از آلودگی ها پاک شود؛ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «مثل الصلوه کمثل النهر الجاری کلما صلی صلاه کفّرت ما بینهما من الذنوب».(۲)

د ـ نماز همانند سفره ی آماده ای است که انسان می تواند از آن بهره مند شود. «الا انّ الصلاه مأدبه الله فی الارض قد هیّأها لاهل رحمته فی کل یوم خمس مرّات»؛ نماز سفره ای است از جانب خداوند در روی زمین که آن را برای کسانی که مورد لطف او هستند آماده و تهیه کرده تا در هر روز پنج مرتبه از آن بهره مند شوند.(۳)

نماز به اندازه ای دارای اهمیت است که حضرت رضا علیه السلام جلسه ی بحث و مناظره با عمران صابی را که فرد مشرکی بود ترک کرد. آن شخص گفت: قلب من الان نرم شده؛ (قد لان قلبی) حضرت حاضر نشد بحث را ادامه دهد تا او هدایت شود با این که در روایت دارد که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: سوگند به خدا اگر شخصی به وسیله ی تو هدایت شود، از آنچه خورشید بر او می تابد بهتر است؛ «فواللّه لئن یهدی الله بک رجلاً

۱- ۱.وسائل / ج ۳ / ص ۲۱.
۲- ۲.تهذیب / ج ۲ / ص ۲۳۷.
۳- ۳.مستدرک / ج ۱ / ص ۱۰۷.

واحدا خیر لک مما طلعت علیه الشمس»(۱).

در اینجا حضرت هدایت این فرد را رها کرد و به طرف نماز حرکت نمود. بعد از نماز جلسه ی بحث را ادامه دادند و آن فرد مسلمان شد.(۲) شاید بتوان استفاده نمود که این اهمیت دادن به نماز زمینه ی مسلمان شدن او را فراهم نمود. زیرا وقتی آن شخص می بیند امام علیه السلام این اندازه به دین خود مقید است، عقیده به حقانیت آن پیدا می کند.

نماز به اندازه ای مهم است که حضرت صادق علیه السلام در آخرین لحظه ی عمر مبارک خویش به خویشاوندان خویش توصیه به نماز می نماید و می فرماید: هر کس نماز را سبک بشمارد به شفاعت ما نمی رسد؛ «ان شفاعتنا لا تنال مستخفّا بالصلوه».(۳)

کتابی که پیش رو دارید، پیش از تدوین طی ۶۰ جلسه در رادیو معارف بیان شده سپس علاوه بر تغییرات اندك در آن، مواردی نیز افزوده شده است تا به شکل کنونی عرضه شده است. این کتاب مشتمل بر یکصد و چهارده نکته از قرآن کریم درباره نماز(۴) معادل یکصد و چهارده سوره قرآن کریم می باشد. خداوند متعال را بر این توفیق سپاسگزارم.

در پایان از جناب حجه الاسلام و المسلمین آقای محسن قرائتی که

۱- ۱.بحار ۳۹/۸.

۲- ۲.بحار / ج ۴۹ / ص ۱۷۵.

۳- ۳.وسائل / ج ۳ / ص ۱۷.

۴- ۴.بیش از ۳۰ نکته که در این کتاب آمده به فضل الهی در اثناء مطالعه به ذهن نویسنده رسید که از قرآن و روایات استفاده نموده و آن ها را به رشته ی تحریر در آوردم.

همـاره مشوق اینجـانب در تحقیق مبـاحث و آثـار قرآنی از جمله این اثر بوده انـد تقـدیر می نمـایم. خداونـد انشـاء الله ما را از نماز گزاران واقعی قرار دهد.

حوزه ی علمیه ی قم

اکبر دهقان

۸۰ / ۱۲ / ۸

ص: ۱۴

۱ _ اهمیت نماز

در اهمیت و عظمت نماز همین بس که در هیچ حال و زمانی نماز از انسان ساقط نمی شود. قرآن کریم می فرماید: «ان الصلوه کانت علی المؤمنین کتابا موقوتا».(۱)

مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: کلمه «موقوت» به معنای قرار دادن وقت برای امری است؛ یعنی نماز فریضه ای است که باید در مواقع و زمان های معینی انجام شود و مقصود از کتابت موقوت این است که نماز فریضه ثابتی است که اصلاً تغییرپذیر نیست و در هیچ حالی ساقط نمی شود.(۲)

۲ _ عنایت خداوند به نماز

قرآن کریم می فرماید: «و أمرنا لنسلم لربّ العالمین * و أن أقیموا الصلوه و اتّقوه و هو الّذی الیه تحشرون».(۳)

مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: خداوند متعال با ذکر کلمه «واتّقوه» (تقوا داشته باشید)، تمامی عبادات و اعمال دین را خلاصه کرد و تنها از میان آن ها نماز را نام برد، برای آن اهمیتی که داشته و عنایتی که خداوند نسبت به امر نماز دارد.(۴)

۱- ۱.نساء / ۱۰۱.

۲- ۲.المیزان / ج ۵ / ص ۱۰۲.

۳- ۳.انعام / ۷۱ _ ۷۲.

۴- ۴.المیزان / ج ۷ / ص ۲۳۰.

۳ _ ارزش نماز

قرآن کریم ضمن بیان ویژگی های مؤمنان که به خدا و قیامت معتقد هستند از موضوع اقامه ی نماز با تعبیر ویژه ای یاد کرده است؛ «و المؤمنون یؤمنون بما أنزل الیک و ما أنزل من قبلك و المقیمین الصلوه و المؤتون الزکوه».(۱)

در این آیه ی شریفه کلمه ی «مقیمین الصلوه» به صورت منصوب بیان شده است که از باب اختصاص و مدح می باشد، اما جملات دیگر به صورت مرفوع ذکر شده است مانند: «و المؤمنونَ» و «و المؤتون الزکوة»، بنا بر این منصوب بودن «مقیمین الصلوه» اهمیت و ارزش نماز را می رساند.(۲)

۴ _ اقامه ی نماز در ردیف اقامه ی دین

همان گونه که قرآن کریم مسلمانان را به اصل اقامه ی دین توصیه می کند؛ «ان اقیموا الدین و لا تتفرّقوا فیه»(۳) سفارش به اقامه ی نماز هم می نماید. بطوری که در آیات مختلف می فرماید: «اقیموا الصلوه»؛ در حدیث آمده است: «افزعوا الی قوام دینکم باقامه الصلوه».(۴)

چه این که کفار برای مبارزه با اسلام گاهی دین و گاهی نماز را به

۱- ۱.نساء / ۱۶۲.

۲- ۲.المیزان / ج ۵ / ص .

۳- ۳.شوری / ۱۳.

۴- ۴.بحار / ج ۷۸ / ص ۳۵.

استهزا می گرفتند. خداوند می فرماید: «لا تتخذوا الّذین اتّخذوا دینکم هزوا و لعبا»(۱) و «و اذا نادیتم الی الصلوه اتّخذوها هزوا و لعبا»(۲)؛ از این تعبیرات روشن می شود که اقامه ی دین به اقامه ی نماز بستگی دارد و کفّار برای مبارزه با دین مسلمانان با نماز برخورد می کردند و آن را به استهزا می گرفتند.

۵ _ اقامه ی نماز در ردیف مبانی اعتقادی

نماز آنقدر دارای اهمیت است که گاهی بلافاصله بعد از ایمان به مبدأ و معاد مطرح شده است؛ «انما یعمر مساجد اللّه من ءامن بالله و الیوم الاخر و اقام الصلوه»(۳)، همانگونه که نماز همتا و عِدل امامت است. چون حضرت ابراهیم علیه السلام در دو مورد عبارت «و من ذریّتی» را به کار برده است؛ یکی در مورد نماز و دیگری در مورد امامت فرزندان خود؛ «ربّ اجعلنی مقیم الصلوه و من ذریّتی».(۴) وقتی خداوند به ابراهیم علیه السلام فرمود: تو را امام مردم قرار دادم، ابراهیم علیه السلام امامت را برای ذریه و نسل خود تقاضا کرد؛ «قال و من ذرّیّتی».(۵)

۱- ۱.مائده / ۵۷.

۲- ۲.مائده / ۵۸.

۳- ۳.توبه / ۱۸.

۴- ۴.ابراهیم / ۴۰.

۵- ۵.بقره / ۱۲۴؛ یکصد و چهارده نکته در باره ی نماز / ص ۸۸.

۶ _ توجه به خداوند به هنگام نماز

«و أقیموا وجوهکم عند کل مسجد و ادعوه مخلصین له الدّین»(۱)

مرحوم علامه طباطبایی رضی الله عنه می فرماید: منظور از اقامه وجه به هنگام عبادت، این است که انسان دلش چنان متوجه خدا باشد که از هر چیز دیگری منقطع شود.

بنا بر این جمله ی «و اقیموا وجوهکم عند کل مسجد» به ضمیمه «و ادعوه مخلصین له الدّین» این معنا را افاده می کند که بر هر عابدی واجب است که توجه خود را از غیر خدا منقطع سازد و یکی از چیزهایی که غیر خداست، همان عبادت اوست، پس عابد حتی نباید به عبادت خود توجه کند. زیرا عبادت توجه است نه چیزی که به او توجه شود.(۲)

۷ _ بهره برداری از نماز در قیامت

از نظر قرآن کریم بهترین عملی که در قیامت انسان از آن بهره مند می شود، بر پا داشتن نماز است. آیه ی شریفه ی «أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه و ما تقدموا لأنفسکم من خیر تجدوه عند الله»(۳) تجسم عمل را بازگو می کند که انسان از اعمال خیر خود بهره می برد؛ یعنی نمازی که در دنیا انجام می دهد و زکاتی که می پردازد سود آن نصیب خود انسان می شود؛ «لانفسکم» نه این که خداوند به اعمال بشر نیاز داشته باشد.

۱- ۱.اعراف / ۲۹.

۲- ۲.المیزان / ج ۸ / ص ۱۰۲.

۳- ۳.بقره / ۱۱۰.

۸ _ پیمان شکنی بنی اسرائیل نسبت به نماز

قرآن کریم در دو آیه از سوره ی بقره به بنی اسرائیل دستور اقامه ی نماز داده است و در یک مورد از آنان پیمان گرفته که نماز را در جامعه اقامه کنند، اما اکثریت آنان پیمان شکنی کردند؛ «و اذ اخذنا میثاق بنی اسرائیل ... و أقیموا الصلوه ... ثم تولّیتم الا قلیلاً منکم»(۱) و در آیه ی دیگر بعد از آن که به بنی اسرائیل دستور می دهد که نعمت های الهی را یادآور شوند آن ها را موظف به اقامه ی نماز و پرداخت زکات می نماید؛ «یا بنی اسرائیل اذکروا نعمتی الّتی أنعمت علیکم ... و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه و ارکعوا مع الراکعین».(۲)

اگر از میان همه تکالیف، دعوت به اقامه ی نماز نمود، به دلیل اهمیت نماز است و از این که خواندن نماز جماعت به رکوع نمودن تعبیر شده، اهمیت رکوع در نماز را بیان می کند؛ علاوه بر آن می رساند که نماز یهودیان دارای رکوع نبوده و بعد از ظهور اسلام باید همانند مسلمانان نماز بخوانند.(۳)

۱- ۱.بقره / ۸۳.

۲- ۲.بقره / ۴۳.

۳- ۳.تفسیر نمونه / ج ۱ / ص ۲۰۹.

۹ _ اوقات پنج گانه ی نماز

در بعضـی از آیـات قرآن کریم تنهـا اشـاره به یـک نماز شـده استماننـد: نماز ظهر که می فرمایـد: «حافظوا علی الصـلوات و الصلوه الوسطی»(۱) که نماز وسطی طبق تفسیر مشهور، نماز ظهر است، و گاهی اشاره به وقت سه نماز شده است مانند: «و أقم الصلوه طرفی النهار و زلفا من اللیل»(۲) که «طرفی النهار»اشاره به نماز صبح و مغرب و «زلفا من اللیل» اشاره به نماز عشا است.

گاهی اوقات هر پنـج نماز بیان شـده استماننـد: «و أقم الصـلوه لدلوک الشّـمس الی غسق اللیل و قرءان الفجر انّ قرءان الفجر کان مشهودا»(۳)؛ «دلـوک الشـمس»؛ یعنی زوال خورشـید و «غسـق اللیـل»؛ یعنی تـاریکی شـب کـه نمـاز از زوال خورشـید تا تاریکی شب شامل نماز ظهر و عصر و مغرب و عشا می شود و مقصود از «قرءان الفجر» نماز صبح است.

سؤال: منظور قرآن کریم از این که می فرماید: نماز صبح مشهود است، منظور مشاهده ی چه کسانی است؟

پاسـخ: از روایـات اسـتفاده می شود که نمـاز صـبح مشـهود فرشـتگان شب و روز است. زیرا در آغاز صـبح فرشـتگان شب که مراقبان بندگان خدایند، جای خود را به فرشتگان روز می دهند و چون نماز صبح در همان آغاز

۱- ۱.بقره / ۲۳۸.

۲- ۲.هود / ۱۱۴.

۳- ۳.اسراء / ۷۸.

طلوع اقامه می گردد، هر دو گروه آن را مشاهده می کنند و بر آن گواهی می دهند.

۱۰ ـ نماز معیار قبولی اعمال

از نظر قرآن کریم معیار قبولی اعمال، تقوا و پرهیزکاری است؛ «انّما یتقبّل اللّه من المتّقین». اما از روایات استفاده می شود که قبولی اعمال بستگی به قبولی نماز دارد؛ «إن قُبِلت قُبِلَ ما سواها»(۱)، جالب این که باز پذیرفته شدن نماز بستگی به ولایت امامان معصوم علیهم السلام دارد. شخصی از حضرت سجاد علیه السلام پرسید سبب قبولی نماز چیست؟ امام علیه السلام فرمودند: ولایت ما و بیزاری از دشمنان ما مایه ی پذیرفته شدن نماز است؛ «و ما سبب قبولها قال: ولایتنا و البرائه من أعداءنا».(۲)

از ضمیمه شدن این دو حدیث به صورت شکل اول منطقی نتیجه می گیریم که پذیرفته شدن همه ی اعمال بستگی به محبت اهل بیت علیهم السلام دارد.

توضیح:

مقدمه ی اول: قبولی سایر اعمال به قبولی نماز بستگی دارد.

مقدمه ی دوم: قبولی نماز به ولایت اهل بیت علیهم السلام وابسته است.

نتیجه: قبولی اعمال وابسته به محبت اهل بیت علیهم السلام است.

۱- ۱.کافی / ۳ / ۲۶۸.

۲- ۲.مناقب / ۴ / ۱۳۱.

۱۱ _ نماز نخستین فریضه ی الهی

خداوند متعال اولین دستور عبادی را که به حضرت موسی علیه السلام می دهد، موضوع نماز است، از این رو بعد از دستور به عبادت به عنوان نخستین فریضه موضوع نماز را مطرح می نماید: «فاعبدنی و أقم الصلوه لذکری».(۱)

الف _ اولین حکمی را که خداوند بر بندگان خویش واجب نمود، نمازهای پنج گانه بود؛ قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «اول ما افترض الله علی امّتی الصلوات الخمس».(۲)

ب _ اولین حکمی که تعلیم و یادگیری آن واجب است نماز است؛ قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «اذا أسلم الرّجل اوّل ما یعلّمه الصلوه».(۳)

ج _ اولین فریضه ای که در قیامت از انسان سؤال می شود نماز است؛ قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «... اوّل ما یحاسب به العبد یوم القیامه الصلوه».(۴)

۱۲ _ معانی صلوه در قرآن

نماز گزاردن _ نماز خواندن _ «فنادته الملائکه و هو قائم یصلّی فی المحراب»(۵) واژه صلاه گاهی متعدی به حرف (علی) می شود و در معانی

۱- ۱.طه / ۱۴.

۲- ۲.کنز العمال / ج ۷ / ۱۸۸۵۱.

۳- ۳.درّ المنثور / ج ۱ / ص ۷۱۰.

۴- ۴.جامع الاخبار / ص ۱۸۴.

۵- ۵.آل عمران/ ۳۹.

مختلفی به کار می رود از جمله:

الف) قرائت «و لا تجهر بصلوتک»(۱)

ب) دعا کردن «خذ من اموالهم صدقه تطهّرهم و تزکیهم بها وصلّ علیهم»

ج) درود فرستادن «ان الله و ملائکته یصلّون علی النّبی»(۲)

د) آمرزیدن از جانب خدا _ طلب رحمت از ناحیه فرشتگان «هوالذی یصلّی علیکم و ملائکته»(۳)

و نمازی که از ناحیه خداوند بر ما تشریع و واجب شده و دارای افعال و اذکار مخصوصی است از آن جهت به «صلوه» نامگذاری شده که مشتمل بر قرائت در حال قیام و درود فرستادن و ستایش در حال قعود است و هنگامی که نمازگزار این فریضه را بجا آورد مشمول رحمت خداوند می گردد.(۴)

۱۳ _ ایمان به قیامت عامل محافظت بر نماز

خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: کسانی که معتقد به قیامت هستند به قرآن نیز ایمان دارند، علاوه بر آن نسبت به نماز محافظت دارند؛ «و هذا کتاب أنزلناه مبارك ... و الّذین یؤمنون بالاخره یؤمنون به و هم

۱- ۱.اسراء / ۱۱۰.

۲- ۲. احزاب / ۵۶

۳- ۳.احزاب ۴۳؛ دانشنامه قرآن ۲/۱۳۷۹

۴- ۴.روح البیان ۱/۳۳.

علی صلاتهم یحافظون».(۱)

با توجه به این که اصولاً ـ ایمان به قیامت انسان را وادار به تمام کارهای خیر می کند (از نماز و روزه و خمس و ...)، لیکن موضوع نماز را به دلیل شرافتش بر سایر عبادات بیان کرده است.(۲)

۱۴ _ نماز تنها برای خداوند

از آیه ی شریفه ی «قل انّ صلاتی و نسکی و محیای و مماتی للّه ربّ العالمین»(۳)، استفاده می شود که شرط نماز آن است که تنها برای خداوند انجام شود و جهت این که نماز را جداگانه ذکر کرد با این که نماز داخل در نسک و عبادت هست به دلیل شرافت نماز است.(۴)

۱۵ _ خشیت و خشوع در نماز

از نظر اسلام نماز مانند سایر عبادات دارای درجات و مراتب است و بهترین نماز آن است که نمازگزار در نمازش خشیت و خشوع داشته باشد. قرآن کریم در وصف مؤمنان می فرماید: «قد أفلح المؤمنون * الّذینهم فی صلاتهم خاشعون»(۵)

۱- ۱.انعام / ۹۲.

۲- ۲.تفسیر کبیر / ج ۱۳ / ص ۸۷.

۳- ۳.انعام / ۱۶۲.

۴- ۴.تفسیر کبیر / ج ۱۴ / ۱۲؛ مراغی / ج ۸ / ص ۹۱.

۵- ۵.مؤمنون / ۱ _ ۲.

در سیره ی اولیای الهی می بینیم که آن بزرگواران به دلیل خشیت از خداوند اندام مبارکشان می لرزید. در باره ی امام سجاد علیه السلام در روایت آمده است: «کانت اعضائه ترتعد من خشیه الله».(۱)

۱۶ _ نماز نشانه ی شکر خداوند

خداوند متعال بعد از آن که نعمت کوثر را به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مرحمت می کند می فرماید: در برابر این عطای ما برای خداوند نماز بخوان؛ «انّا أعطیناک الکوثر * فصلّ لربّک ...».(۲)

فخر رازی می گوید: در این سوره خداوند در برابر نعمت کوثر نمی فرماید «فاشکر» بلکه فرموده: «فصلّ»؛ جهتش آن است که شکر بر سه قسم است: لفظی، عملی و قلبی، و نماز مشتمل بر هر سه قسم شکر است.(۳)

۱۷ _ اذان و اقامه در نماز

از آیات کریمه ی قرآن می توان جملاتی که در اذان و اقامه گفته می شود استفاده کرد:

الف _ «اللّه اکبر»؛ «و کبّره تکبیرا».(۴)

۱- ۱.بحار / ج ۸۴ / ص ۲۵۰.

۲- ۲.کوثر / ۱ _ ۲.

۳- ۳.تفسیر کبیر / ج ۳۲ / ۱۲۲.

۴- ۴.اسراء / ۱۱۱.

ب _ «أشهد أن لا اله الاّ اللّه»؛ «فاعلم أنّه لا اله الاّ اللّه».(۱)

ج _ «أشهد أن محمّدا رسول الله»؛ «يس * و القرءان الحكيم * إنّك لمن المرسلين».(۲)

د _ «أشهد أن امير المؤمنين عليّا وليّ الله»؛ «انّما وليّكم الله و رسوله و الّذين ءامنوا الذين يقيمون الصلوه و يؤتون الزكوه و هم راكعون»(۳)، كه به اتفاق مفسران اين آيه در شأن حضرت على عليه السلام بوده و ولايت او در كنار ولايت خدا و پيامبرش مطرح شده است.

ه _ «حى على الصلوه»؛ آيات «أقيموا الصلوه».

و _ «حى على الفلاح»؛ «قد أفلح من تزكّى * و ذكر اسم ربّه فصلّى».(۴)

قرآن كريم مى فرمايد: «يا أيّها الّذين ءامنوا اذا نودى للصلوه من يوم الجمعه فاسعوا إلى ذكر اللّه»(۵)، مقصود از «نداى براى نماز»، اذان است.

الف _ قال الصادق عليه السلام : «انّ اوّل من سبق إلى الجنه بلال ... لانّه أوّل من اذّن»؛ بلال نخستين فردى است كه به سوى بهشت سبقت گرفت به دليل اين كه نخستين فردى بود كه اذان گفت.(۶)

قال رسول الله صلى الله عليه و آله : «قم يا بلال فارحنا بالصلوه».(۷)

۱- ۱.محمد / ۱۹.

۲- ۲.يس / ۱ _ ۳.

۳- ۳.مائده / ۵۵.

۴- ۴.اعلى / ۱۴ _ ۱۵.

۵- ۵.جمعه / ۹.

۶- ۶.وسائل / ج ۴ / ص ۶۱۴.

۷- ۷.كنز العمال / ۲۰۹۵۱.

ب ـ قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «سیأتی علی الناس زمان یترکون الاذان علی ضعفائهم»؛ زمانی خواهد آمد که مردم اذان را به افراد ناتوان می سپارند.(۱)

ج ـ قال علی علیه السلام : «اغتنموا الدعاء عند اربع؛ عند قرائه القرآن و عند الاذان و عند نزول الغیث و عند التقاء الصفّین للشهاده»؛ در چهار زمان دعا را غنیمت بشمارید که مستجاب می شود: هنگام قرائت قرآن و هنگام اذان و هنگام نزول باران و هنگام رو برو شدن دو لشکر مؤمنین و کفار برای جنگ.(۲)

د ـ قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «لو علم الناس ما فی النداء و الصفّ الاول لاستهموا علیه»؛ اگر مردم ارزش اذان گفتن و شرکت در جماعت را می دانستند، هر آینه برای این کار قرعه کشی می کردند.(۳)

ه ـ قال علی علیه السلام : «من سمع النداء فلم یجبه من غیر علّه فلا صلاه له»؛ هر کس صدای اذان را بشنود و بدون علت به آن پاسخ ندهد پس نمازی برای او نیست(۴)، البته سیاق این حدیث مانند «لا صلوه لجار المسجد الا فی المسجد» است که ناظر به نفی کمال است نه نفی صحت. یعنی نماز انسان کامل نیست نه اینکه صحیح نباشد.

و ـ قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «الدعاء بین الاذان و الاقامه لا یردّ»؛ دعای بین اذان و اقامه رد نمی شود.(۵)

۱- ۱.کنز العمال / ج ۷ / ص ۶۹۰.

۲- ۲.وسائل / ج ۴ / ص ۱۱۱۴.

۳- ۳.بحار / ج ۸۸ / ص ۲۰۰.

۴- ۴.وسائل / ج ۵ / ص ۳۷۵.

۵- ۵.وسائل / ج ۴ / ص ۱۱۱۴.

ز ــ مؤذن هم باید عارف به وقت باشد هم خوش صدا باشد؛ قال الصادق علیه السلام : «لا یستقیم الاذان و لا یجوز ان یؤذّن به الا رجل مسلم عارف».(۱)

ح ــ قال علی علیه السلام : «لیؤذّن لکم افصحکم».(۲)

ط ــ حضرت علی علیه السلام فرمود: هر کس صدای اذان را بشنود و از مسجد خارج شود، منافق است مگر این که قصد برگشت داشته باشد.(۳)

ی ــ کسی که یک سال با نیت صادق اذان بگوید، روز قیامت حق شفاعت دارد.(۴)

ک ــ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: به یهود و نصاری سلام کنید، به یهود و نصاری امت من سلام نکنید و آن کسی است که اذان را بشنود و به نماز جماعت نرود.(۵)

ل ــ «اجابه المؤذن یزید فی الرزق»(۶) و «اجابه المؤذن کفّاره الذنوب».(۷)

۱۸ ــ شرافت نماز

ص: ۲۸

۱- ۱.فروغ کافی / ج ۳ / ص ۳۰۷.

۲- ۲.بحار / ج ۸۴ / ص ۱۶۱.

۳- ۳.وسائل / ج ۴ / ص ۶۲۱.

۴- ۴.مستدرک / ج ۴ / ص ۲۲.

۵- ۵.لئالی الاخبار / ج ۴ / ص ۲۰۴.

۶- ۶.بحار / ج ۸۴ / ص ۱۷۷.

۷- ۷.مستدرک / ج ۱ / ص ۲۲۷.

قرآن کریم در توصیف مؤمنان می فرماید: مؤمنان کسانی هستند که علاوه بر پاسخ مثبت به ندای الهی نماز را اقامه می کنند؛ «والّذین استجابوا لربّهم وأقاموا الصلوه و أمرهم شوری بینهم».(۱)

مرحوم علامه طباطبایی رضی الله عنه می فرماید: اگر از میان همه ی تکالیف اسلامی خداوند نام نماز را بیان کرد و فرمود: نماز را بر پا می دارند، از باب ذکر خاص بعد از عام است که دلالت بر اهمیت و شرافت نماز دارد.(۲)

۱۹ _ سفارش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به نماز

هنگامی که آیه شریفه «و أمر اهلك بالصلوه» نازل شد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به مدت ۹ ماه در هر پنج وقت نماز (یعنی حدود ۱۳۵۰ مرتبه) به منزل حضرت علی علیه السلام و حضرت فاطمه علیهاالسلام می آمد و می فرمود: نماز، خدا شما را رحمت کند. بعد از آن آیه شریفه «انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطهیرا»(۳) را که درباره معرّفی اهل بیت خود بود، تلاوت می کرد.(۴) از این روش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دو مطلب اساسی استفاده می شود: الف) اهمیت نماز ب) معرفی اهل بیت خود به جامعه اسلامی تا دیگر عذری برای کسی باقی نماند.

۲۰ _ نماز عامل سعادت

۱- ۱.شوری / ۳۷.

۲- ۲.المیزان / ج ۱۸ / ص ۹۶.

۳- ۳.احزاب / ۳۵.

۴- ۴. سفینه ۵/۱۴۶.

از نظر قرآن کریم نماز عامل فلاح و رستگاری و سعادت انسان است. قرآن کریم در اوصاف متقین می فرماید: «الّذین یؤمنون بالغیب و یقیمون الصلوه ... و أولئک هم المفلحون».(۱)

وقتی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله اوصاف نماز را برای شخصی بیان کرد آن شخص گفت: و الله لا ازید علیها و لا انقص منها؛ به خدا قسم من چیزی از نماز نه کم می کنم و نه زیاد انجام می دهم. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «أفلح اِنْ صدق»؛ این شخص اگر راست بگوید به سعادت دست یافته است.(۲)

۲۱ _ نام ها و اوصاف نماز

در قرآن کریم چند نام و وصف برای نماز بیان شده است: قرآن، ایمان، حسنه.

قرآن کریم می فرماید: «و ما کان الله لیضیع ایمانکم»(۳)؛ قبله ی مسلمانان در صدر اسلام و در ایامی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در مکه تشریف داشتند و حتی بعد از مدت کوتاهی در مدینه به طرف بیت المقدس بود، ولی بعد از آن مسلمانان به طرف کعبه متوجه شدند و کعبه ی معظمه قبله ی مسلمانان شد و این تغییر قبله به دلیل این بود که یهودی ها به مسلمانان اعتراض می کردند و می گفتند شما استقلال ندارید و به طرف

۱- ۱.بقره / ۳.
۲- ۲.تفسیر کبیر / ج ۳ / ص ۴۷.
۳- ۳.بقره / ۱۴۳.

قبله ی ما نماز می خوانید. بعد از این که قبله تغییر پیدا کرد، این ذهنیت برای مسلمانان پیش آمد که نمازهایی که به طرف بیت المقدس خوانده ایم باطل است، در اینجا بود که آیه نازل شد و قرآن کریم بشارت داد که: خداوند ایمان شما را ضایع نمی سازد؛ یعنی نمازهای شما همگی درست است، بنا بر این در این آیه ی شریفه به نماز اطلاق ایمان شده است و این به دلیل اهمیت و ارزش و قداست نماز است.

وصف دیگر نماز «حسنه» است. قرآن کریم می فرماید: «و أقم الصلوه طرفی النهار و زلفا من اللیل ... ان الحسنات یذهبن السیّئات»(۱).

هم چنین به نماز، قرآن فجر اطلاق شده است؛ «و قرءان الفجر انّ قرءان الفجر کان مشهودا». در اهمیت نماز صبح همین بس که هم اطلاق قرآن بر آن شده و هم به طور جداگانه از نمازهای دیگر بیان شده است. چون می فرماید: «أقم الصلوه لدلوک الشمس الی غسق اللیل»، که در این آیه نماز ظهر و عصر و مغرب و عشا در یک جمله بیان شده است، اما نماز صبح به طور ویژه و خاص بیان شده است. «دلوک شمس» یعنی زوال خورشید که مقصود موقع ظهر است و «غسق اللیل» تاریکی شب است، بنا بر این اقامه ی نماز از هنگام زوال خورشید تا تاریکی شب شامل چهارنمازمی شود: ظهروعصر و مغرب و عشا.

۲۲ _ اقامه فردی و اجتماعی نماز

ص: ۳۱

۱- ۱.هود / ۱۱۴.

در قرآن کریم آیات متعددی در مورد اقامه ی نماز مطرح است. از جمله:

الف ـ «و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزّکوه و ارکعوا مع الرّاکعین».(۱)

ب ـ «و قولوا للناس حسنا و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزّکوه».(۲)

ج ـ «و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزّکوه و أطیعوا الرسول لعلکم ترحمون».(۳)

اقامه از قیام مشتق شده است. قیام را به نماز نسبت می دهند؛ «قد قامت الصلوه»، اما اقامه را به نمازگزار نسبت می دهند؛ «قد أقمت الصلوه». اقامه ی نماز یعنی بر پا داشتن نماز و آن به دو صورت تحقق می پذیرد: فردی و اجتماعی.

برای اقامه ی نماز در جنبه ی فردی رعایت اموری لازم است:

۱ ـ مراعات وقت نماز: مرحوم بلاغی در تفسیر الاء الرحمن در ذیل آیه ی «و یقیمون الصلوه و ممّا رزقناهم ینفقون»(۴) می فرماید: «یواظبون علیها فی أوقاتها»؛ یعنی پرهیزکاران کسانی هستند که نماز را در وقت خودش به جا می آورند.

۲ ـ اتمام واجبات: امام حسن عسگری علیه السلام در تفسیر آیه ی «و أقیموا الصلوه» می فرماید: ای باتمام وضوءها و تکبیرها و قیامها و قرائتها و

۱- ۱.بقره / ۴۳.

۲- ۲.بقره / ۸۳.

۳- ۳.نور / ۵۶.

۴- ۴.بقره / ۳.

رکوعها و سجودها و حدودها.(۱)

۳ ـ اخلاص در نماز: امام حسن عسگری علیه السلام در دنباله ی روایت می فرماید: «و اخلاصها فی العباده».

اقامه ی نماز از جنبه ی اجتماعی آن است که مسئولین نظام اسلامی موظفند مسئله ی نماز را در جامعه و حکومت اسلامی احیا کنند؛ «الّذین ان مکّنّاهم فی الأرض أقاموا الصلوه».(۲)

امیر المؤمنین علیه السلام در عهدنامه ی خود به محمد بن ابی بکر که از طرف حضرت، حاکم مصر گردید می فرماید: «صل الصلوه لوقتها الموقّت»؛ نماز را در همان وقت مشخص خود اقامه کن، «و لا تجعل وقتها لفراغ و لا تؤخرها عن وقتها لاشتغال»؛ مبادا آن را قبل از وقت به دلیل فرصتی که داری به جای آوری و یا به دلیل اشتغال و کار دیگر آن را به تأخیر بیاندازی، بعد امام علیه السلام می فرماید: بدان که تمام اعمال تو باید تابع نماز باشد؛ یعنی نماز در رأس همه ی امور است؛ «و اعلم أنّ کلّ شی ء من عملک تبع لصلاتک».(۳)

۲۳ ـ اقامه ی نماز برنامه ی رسمی انبیاء الهی

ص: ۳۳

۱- ۱.مستدرک / ج ۳ / روایت ۲۹۵۱.

۲- ۲.حج / ۴۱.

۳- ۳.بحار / ج ۳۳ / ص ۵۸۱.

قرآن کریم وقتی که از انبیای الهی سخن می گوید آنان را چنین می ستاید که به امر ما مردم را هدایت می کنند و ما به آن ها کارهای خوب و اقامه ی نماز و پرداخت زکات را وحی نمودیم؛ «و جعلناهم أئمه یهدون بأمرنا و أوحینا الیهم فعل الخیرات و اقام الصلوه و ایتاء الزّکوه و کانوا لنا عابدین».(۱)

با این که فعل خیرات شامل بر پا داشتن نماز هم می شود، اما در عین حال نماز را جداگانه بیان کرد و این به دلیل آن است که عطف خاص بر عام مفید اهمیت است.

تعبیر به «کانوا» که دلالت بر استمرار و دوام دارد شاید اشاره به این باشد که آنان حتی قبل از رسیدن به مقام نبوت و امامت بنده صالح خدا بودند که در پرتو آن خداوند مواهب تازه ای به آنان بخشید.(۲)

۲۴ـ اقامه ی نماز هدف هجرت ابراهیم علیه السلام

حضرت ابراهیم علیه السلام هدف از هجرت خود و زن و فرزندش را از سرزمین خوش آب و هوای فلسطین به منطقه ی کوهستانی و بی آب و گیاه مکه ی معظمه موضوع نماز و بر پا داشتن آن بیان می کند؛ «ربّنا انّی اسکنت من ذرّیّتی بواد غیر ذی زرع عند بیتک المحرم ربّنا لیقیموا الصلوه».(۳)

۱- ۱.انبیاء / ۷۳.

۲- ۲.تفسیر نمونه / ج ۱۳ / ص ۴۵۶.

۳- ۳.ابراهیم / ۳۷.

مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: جمله ی «ربّنا لیقیموا الصلوه» غرض از اسکان اسماعیل و مادرش می باشد و اگر در میان نقاط مختلف زمین نقطه ای غیر قابل کشت و خالی از هوای معتدل را اختیار نمود برای این بوده که ذریه اش در عبادت خداوند خالص باشند و امور مادی، آن ها را به خود مشغول نسازد، چه این که حضرت ابراهیم علیه السلام از خداوند تقاضا می کند که او و ذریه اش را از بر پا کنندگان نماز قرار دهد؛ «ربّ اجعلنی مقیم الصلوه و من ذرّیّتی».(۱)

۲۵ _ رعایت آداب ظاهری و باطنی در نماز

نماز دارای یک سلسله آداب ظاهری و باطنی است که هر مسلمانی باید آن ها را رعایت کند:

الف _ لباس زیبا پوشیدن: قرآن کریم می فرماید: «خذوا زینتکم عند کلّ مسجد»(۲). در روایت است که امام سجاد علیه السلام به هنگام نماز بهترین لباس خود را می پوشید (لبس اجود ثیابه) و به آیه ی فوق استناد می نمود.(۳)

ب _ مسواک زدن: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: فضیلت دو رکعت نماز با مسواک از هفتاد رکعت نماز بی مسواک بیشتر است؛ «رکعتین بسواک

۱- ۱.ابراهیم / ۳۷؛ المیزان / ج ۱۲ / ص ۱۱۱.

۲- ۲.اعراف / ۳۱.

۳- ۳.وسائل / ج ۳ / ص ۳۳۱.

أفضل من سبعين ركعه بغير سواک».(۱)

ج ـ عطر زدن: حضرت صادق علیه السلام فرمودند: شخصی که به هنگام نماز عطر استعمال کند فضیلت نمازش هفتاد برابر نمازی است که فاقد عطر باشد؛ «صلاه متطيّب أفضل من سبعين صلاه بغير طيب».(۲)

د ـ رعایت اول وقت: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: بهترین اعمال نزد خداوند نماز اول وقت است؛ «أفضل الاعمال عند الله الصلاه فی أوّل وقتها».(۳)

هـ ـ نماز خواندن در مساجد: قال علی علیه السلام : «لا صلاه لجار المسجد الاّ فی المسجد الاّ أن يكون عذر او به علّه».(۴)

و ـ دعا خواندن قبل از تکبیره الاحرام: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله قبل از تکبیره الاحرام عرضه می داشت: «وجّهت وجهی للّذی فطر السّموات و الأرض حنيفا و ما أنا من المشركين * انّ صلاتی و نسكی و محیای و مماتی للّه ربّ العالمين».(۵)

حضرت علی علیه السلام قبل از تکبیره الاحرام عرضه می داشت: «يا محسن قد أتاك المسيئ و قد أمرت المحسن أن يتجاوز عن المسيئ، أنت المحسن و أنا المسيئ».(۶)

۱- ۱.خصال / ۴۸۱.

۲- ۲.وسائل / ج ۳ / ص ۳۱۵.

۳- ۳.مسند / ج ۱۰ / ص ۳۱۶.

۴- ۴.دعائم الاسلام / ج ۱ / ص ۱۴۸.

۵- ۵.سنن ترمذی / ج ۵ / ص ۴۸۷.

۶- ۶.فلاح السائل / ص ۱۵۵.

ز ـ پناه بردن به خداوند: ابو سعید خدری می گوید: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله قبل از قرائت، جمله ی شریفه «أعوذ باللّه من الشّیطان الرّجیم» را می فرمود.(۱)

ح ـ بلند گفتن «بسم الله»: امام حسن عسگری علیه السلام می فرمایند: یکی از نشانه های مؤمن این است که «بسم الله» در نماز را بلند بگوید.(۲)

۲۶ ـ سفارش والدین به نماز

یکی از راه های اقامه ی نماز سفارش پدر و مادر به فرزندان در باره ی نماز است. قرآن کریم در آیات مختلفی سفارش خانواده به نماز را از ناحیه ی پیامبران الهی مطرح نموده است.

از جمله در مقام تمجید و تکریم از حضرت اسماعیل علیه السلام می فرماید: «و کان یأمر أهله بالصلوه و الزّکوه»(۳)؛ جمله ی «و کان یأمر» دلالت بر استمرار و پیوستگی دارد؛ یعنی حضرت اسماعیل به طور مداوم خانواده ی خود را امر به نماز می کرد. از این آیه استفاده می شود که بر خلاف نوع مردم توجه آن حضرت به امور دینی فرزندانش بیشتر از توجه به امور دنیوی آن ها بوده است.(۴)

چه این که قرآن سفارش حضرت لقمان به فرزندش را موضوع نماز و

۱- ۱.وسائل / ج ۶ / ص ۱۳۵.

۲- ۲.تهذیب / ج ۶ / ص ۵۲.

۳- ۳.مریم / ۵۵.

۴- ۴.تفسیر کبیر / ج ۲۱ / ص ۲۳۲.

سایر فرائض دینی بیان می کند: «یا بنیّ أقم الصلوه وامر بالمعروف وانه عن المنکر و اصبر علی ما أصابک»(۱)، همچنین خطاب به پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید: «وامر أهلك بالصلوه و اصطبر علیها».(۲)

هنگامی که این آیه نازل شد، بر طبق برخی از احادیث پیامبر صلی الله علیه و آله مدت ۹ ماه به هنگام نماز می آمدند در مقابل منزل حضرت علی علیه السلام و فاطمه علیهاالسلام می فرمودند: «السلام علیکم و رحمه الله و برکاته الصلاه الصلاه یرحمکم الله»(۳).

این سیره ی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نشانگر اهمیت نماز و مسئولیت والدین نسبت به نماز فرزندان است با این که حضرت علی و فاطمه هیچ نیازی به این سفارش نداشتند در عین حال پیامبر تذکر می دهد و این درسی است برای امت اسلامی که نسبت به نماز نسل نو عنایت داشته باشند.

شخصی از حضرت رضا علیه السلام سؤال کرد: فرزندی دارم که هشت سال از عمرش گذشته ولی نماز نمی خواند. حضرت فرمود: «سبحان الله یترک الصلوه» بعد گفت اگر بچه مریض بود چه کند؟ حضرت فرمود: «یصلی علی نحو ما یقدر»(۴)؛ به هر اندازه که می تواند نماز بخواند.

۲۷ ـ ممنوعیت نماز در حال مستی

«یاأیّها الّذین ءامنوا لا تقربوا الصلوه و أنتم سکاری حتی تعلموا ما

ص: ۳۸

۱- ۱.لقمان / ۱۷.

۲- ۲.طه / ۱۳۲.

۳- ۳. مجمع البیان ۷/۵۹.

۴- ۴.وسائل / ج ۳ / ص ۱۳.

تقولون و لا جنبا الّا عابری سبیل حتی تغتسلوا...»(۱).

ازآیه شریفه فوق چند حکم اسلامی استفاده می شود.

الف) از نظر قرآن کریم افراد مست نمی توانند مشغول نماز شوند و نماز آن ها در این حال باطل است. فلسفه ی آن هم روشن است. زیرا نماز سخن گفتن با خداوند است و انسان باید بفهمد چه می گوید؛ در برخی از روایات آیه ی شریفه به مستی خواب تفسیر شده است؛ یعنی در حالی که کاملاً بیدار نشده اید نماز نخوانید، ولی این تفسیر از جمله ی «حتی تعلموا ما تقولون»استفاده می شود گرچه در معنای «سکاری» داخل نشود.

ب) باطل بودن نماز در حال جنابت که با جمله «و لا جنبا»به آن اشاره شده است سپس استثنایی برای این حکم بیان فرموده و می گوید: «الّا عابری سبیل» مگر اینکه مسافر باشید و در مسافرت گرفتار بی آبی شوید که در این حال نماز خواندن به شرط تیمّم جایز است «فلم تجدوا ماء فتیمّموا صعیدا طیبا» ولی بعضی از روایات گوید: مقصود از صلوه در آیه محل نماز گزاردن و مسجد است یعنی در حال جنابت وارد مسجد نشوید مگر اینکه بخواهید عبور کنید.

ج) جواز نماز خواندن یا عبور از مسجد بعد از غسل کردن که با جمله «حتی تغتسلوا» بیان شده است.

د) تیمّم برای معذورین (افرادمریض یامسافردرصورت پیدانکردن آب).(۲)

۱- ۱.نساء / ۴۲.

۲- ۲. نمونه ۳/۳۹۵.

۲۸ _ احیای نماز از وظائف مسئولین نظام اسلامی

یکی از وظائف کسانی که قدرت و حکومت در دست آن هاست این است که مسئله ی نماز را در جامعه احیا کنند. قرآن کریم می فرماید: «الّذین ان مکّناهم فی الأرض اقاموا الصلوه و ءاتوا الزّکوه و امروا بالمعروف ...»(۱)؛ از این آیه استفاده می شود که پایه های حکومت اسلامی بر سه محور دور می زند:

۱ _ نماز که پیوند انسان با خداوند است.

۲ _ زکات که پیوند انسان با دیگران است.

۳ _ نظارت اجتماعی که امر به معروف و نهی از منکر است.

مرحوم طبرسی می فرماید: اگر خداوند از میان همه ی عبادات تنها نماز را و از میان همه ی جهات مالی زکات را نام برد به دلیل این است که این دو در باب خود عمده و رکن اساسی هستند.(۲)

۲۹ _ طهارت ظاهری و معنوی در نماز

برای نماز لازم است دو گونه طهارت تحصیل شود: طهارت ظاهری و طهارت باطنی.

نسبت به طهارت ظاهری قرآن کریم می فرماید: «اذا قمتم الی الصلوه

۱- ۱.حج / ۴۱.

۲- ۲.مجمع البیان / ج ۷ / ص ۲۳۹.

فاغسلوا وجوهکم و أیدیکم الی المرافق»(۱)، همچنین در حدیث است: «لا تقبل صلوه بغیر طهور».(۲)

طهارت باطنی یعنی انسان قلب خود را از امور مادی و دنیوی مجرّد سازد و حضور قلب خود را حفظ کند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: کسی که دو رکعت نماز بخواند در آن دو رکعت قلب خود را به چیزی از امور دنیا مشغول نسازد خداوند گناهانش را می آمرزد؛ «من صلّی رکعتین و لم یحدث فیهما بشی ء من أمور الدنیا غفر الله له ذنوبه».(۳)

برای این که انسان حضور قلب پیدا کند، باید به تعبیر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با نماز وداع کند و وداع با نماز به این است که انسان اولاً: بفهمد در حضور خدا ایستاده و با خداوند سخن می گوید. ثانیا: این طور فرض کند که این نماز آخرین نماز من است.

قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «صلّ صلاه مودّع کانّک تراه فان کنت لا ـ تراه فانّه یراک»(۴) و «صلّ صلوه مودّع فاذا دخلت فی الصلوه فقل هذا آخر صلاتی من الدنیا».(۵)

۳۰ _ کمک خواستن از نماز

یکی از موضوعاتی که در باره ی نماز در قرآن کریم مطرح شده استعانت جستن و کمک خواستن از خداوند به وسیله ی نماز است که در دو مورد این مطلب بیان شده است: «استعینوا بالصبر و الصّلوه و انّها لکبیره

۱- ۱.مائده / ۶.

۲- ۲.کنز العمّال / ۲۶۰۰۶.

۳- ۳.بحار / ج ۸۴ / ص ۲۹۴.

۴- ۴.عوالی اللئالی / ج ۱ / ص ۱۰۱.

۵- ۵.سفینه البحار / ج ۵ / ص ۱۵۸.

الاّ علی الخاشعین»(۱) و «استعینوا بالصّبر و الصّلوه انّ اللّه مع الصّابرین».(۲)

هر انسانی به تنهایی نمی تواند مشکلات و دشواری های زندگی مادی و معنوی خود را حل کند مگر این که به او کمک شود و بهترین یاری دهنده خداوند متعال است، از این رو در نماز به خداوند عرضه می داریم: پروردگارا! هم تو را عبادت می کنیم و هم از تو مدد می جوییم؛ «ایاک نعبد و ایّاک نستعین»، از این رو حضرت موسی علیه السلام به قومش می گوید: برای پیروزی در مشکلات از خداوند کمک بخواهید و در برابر دشواری ها صبر کنید؛ «قال موسی لقومه استعینوا بالله و اصبروا».(۳)

بر طبق این دو آیه برای پیروزی بر مشکلات، دو رکن اساسی لازم است: یکی موضوع صبر و شکیبایی و استقامت در برابر ناگواری ها و دیگری مسئله ی نماز و پیوند درونی و قلبی با خداوند متعال است.

مرحوم طبرسی می فرماید: صبر به معنای خودداری از خواسته ها و خویشتن داری در برابر هوا و هوس است و صبر بر مصیبت به همین معناست که مصیبت زده خود را از بی تابی و از جزع و فزع و فریاد زدن نگه می دارد.

و به همین مناسبت ماه رمضان که روزه دار خودداری از خوردن و

۱- ۱.بقره / ۴۵.

۲- ۲.بقره / ۱۵۳.

۳- ۳.اعراف / ۱۲۸.

آشامیـدن می کنـد ماه صبر نامیده شده است، از این رو در حدیث داریم که پیامبر اکرم صـلی الله علیه و آله هرگاه با مشـکلی مواجه می شد که او را ناراحت می کرد، از نماز و روزه کمک می گرفت.

در حـدیث دیگری وارد شـده که: «کـان علی علیه السـلام اذا اهـاله امر فزع قام الی الصـلاه ثم تلا هـذه الآیه»(۱)؛ هنگامی که مشکلی برای حضرت علی علیه السلام پیش می آمد از نماز کمک می گرفت.

حضـرت صادق علیه السـلام فرمود: هر گاه با غمی از غم های دنیا رو به رو می شویـد، وضو بگیرید و به مسـجد بروید و نماز بخوانید و دعا کنید؛ زیرا خداوند می فرماید: «استعینوا بالصّبر و الصلوه».(۲)

گرچه قرآن کریم می فرماید: از صبر و نماز کمک بگیرید، اما ضـمیر «انها» به نماز بر می گردد. علامه طباطبایی رضی الله عنه می فرماید: زیرا استعانت جستن به صبر با خشوع چندان تناسب ندارد در حالی که با نماز تناسب کامل دارد.

۳۱ _ نماز وسیله ی طرد شیطان

از نظر قرآن کریم کارکردهای نماز در نقطه مقابل اهداف شیطان است؛ برای مثال:

هدف شیطان آن است که انسان آلوده به گناه شود و نماز انسان را از

۱- ۱.نور الثقلین / ج ۱ / ص ۷۶.

۲- ۲.تفسیر عیاشی / ج ۱ / ص ۴۳.

آلودگی نجات می دهد.

قرآن کریم می فرماید: شیطان امر به فحشا و منکر می کند؛ «و من یتّبع خطوات الشیطان فانّه یأمر بالفحشاء و المنکر»(۱)، اما نماز انسان را از فحشا و منکر باز می دارد؛ «انّ الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر»(۲)؛ نماز سد محکمی در برابر نفوذ شیطان است.

حضرت علی علیه السلام می فرماید: «الصلاه حصن من سطوات الشیطان»(۳). نماز این فایده را دارد که هم صورت شیطان را سیاه می کند؛ «الصلوه تسوّد وجه الشیطان»(۴) و هم شیطان را از انسان نمازگزار طرد می کند؛ «الصلوه مِدحره للشیطان».(۵)

۳۲ _ نماز نشانه ی بسیاری از کمالات

الف _ نماز نشانه ی ایمان حقیقی؛ «الّذین یقیمون الصلوه و ممّا رزقناهم ینفقون * أولئک هم المؤمنون حقا».(۶)

ب _ نماز نشانه ی یقین به قیامت؛ «الّذین یقیمون الصلوه و یؤتون

۱- ۱.نور / ۲۱.

۲- ۲.عنکبوت / ۴۵.

۳- ۳.غرر الحکم / ۲۲۱۲.

۴- ۴.الفردوس / ج ۲ / ص ۴۰۵.

۵- ۵.غرر الحکم / ۲۲۱۳.

۶- ۶.انفال / ۳ _ ۴.

الزّکوه و هم بالآخره هم یوقنون».(۱)

ج ـ نماز نشانه ی توبه ی واقعی؛ «فان تابوا و اقاموا الصلوه و ءاتوا الزکوه فاخوانکم فی الدین».(۲)

د ـ نماز نشانه ی تقوای حقیقی؛ «هدی للمتّقین * الّذین یؤمنون بالغیب و یقیمون الصلوه».(۳)

ه ـ نماز نشانه ی تواضع؛ «... و بشّر المخبتین * ... و المقیمی الصلوه»(۴)

و ـ نماز نشانه ی نیکی و نیکان؛ «ولکن البرّ من ءامن باللّه ... و اقام الصّلوه».(۵)

ز ـ نماز نشانه ی احسان؛ «تلک ءایات الکتاب الحکیم هدی و رحمه للمحسنین * الّذین یقیمون الصلوه».(۶)

ح ـ نماز نشانه ی هدایت؛ «... قل انّ هدی اللّه هو الهدی و أقیموا الصلوه».(۷)

۳۳ ـ مطرح بودن نماز در همه ادیان الهی

نماز از جمله عباداتی است که در همه ی ادیان و شرایع دینی مطرح بوده است:

الف ـ حضرت ابراهیم علیه السلام ؛ «ربّ اجعلنی مقیم الصلوه و من

۱- ۱.نمل / ۲.

۲- ۲.توبه / ۵.

۳- ۳.بقره / ۳.

۴- ۴.حج / ۳۴ ـ ۳۵.

۵- ۵.بقره / ۱۷۷.

۶- ۶.لقمان / ۳ ـ ۴.

۷- ۷.انعام / ۷۲.

ذرّيّتى».(۱)

ب _ حضرت اسماعيل عليه السلام ؛ «و كان يأمر أهله بالصلوه».(۲)

ج _ حضرت شعيب عليه السلام ؛ «يا شعيب أصلوتک تأمرک ان نترک ما يعبد ءاباؤنا».(۳)

د _ حضرت موسى عليه السلام ؛ «أقم الصلوه لذکرى».(۴)

ه _ حضرت زکريا عليه السلام ؛ «فنادته الملئکه و هو قائم يصلى فى المحراب».(۵)

و _ حضرت عيسى عليه السلام ؛ «و أوصانى بالصلوه و الزّکوه ما دمت حيّا».(۶)

ز _ پيامبر اکرم صلى الله عليه و آله ؛ «وامر أهلک بالصلوه و اصطبر عليها».(۷)

۳۴ _ سبقت به نماز

از نظر اسلام نماز بهترين عمل است. قال على عليه السلام : «اللّه اللّه فى الصلوه فانّها خير العمل»(۸). قرآن کريم به مسلمانان دستور مى دهد

۱- ۱.ابراهيم / ۴۰.

۲- ۲.مريم / ۵۵.

۳- ۳.هود / ۸۷.

۴- ۴.طه / ۲۴.

۵- ۵.آل عمران / ۳۹.

۶- ۶.مريم / ۳۱.

۷- ۷.طه / ۱۳۲.

۸- ۸.بحار / ج ۴۲ / ص ۲۴۹.

نسبت به کارهای خیر از دیگران سبقت بگیرند؛ «فاستبقوا الخیرات»(۱)، بنا بر این نماز از جمله اموری است که باید نسبت به آن سبقت گرفت و اصولاً ترغیب و تشویقی که نسبت به امر نماز شده در باره ی کمتر عبادتی به عمل آمده است، از این رو در اذان و اقامه در شبانه روز ۲۰ مرتبه «حیّ علی الصّلوه» و ۲۰ مرتبه «حیّ علی الفلاح» و ۲۰ مرتبه «حیّ علی خیر العمل» و ۱۰ مرتبه «قد قامت الصلوه» گفته می شود.

۳۵ _ همراهی سایر عبادات با نماز

در اهمیت نماز همین بس که بسیاری از فرایض و عبادات در کنار نماز مطرح شده است:

الف _ روزه همراه با نماز؛ «استعینوا بالصبر و الصلوه»(۲)؛ در حدیث وارد شده که مقصود از صبر روزه است، البته روزه به عنوان مصداق بیان شده است.

ب _ حج همراه با نماز؛«و اتّخذوا من مقام ابراهیم مصلّی».(۳)

ج _ جهاد همراه با نماز؛ «انّ اللّه اشتری من المؤمنین أنفسهم و أموالهم ... التائبون العابدون ...».(۴)

۱- ۱.مائده / ۴۸.

۲- ۲.بقره / ۴۵.

۳- ۳.بقره / ۱۲۱.

۴- ۴.توبه / ۱۱۲.

د _ امر به معروف همراه با نماز؛ «یا بنیّ أقم الصّلوه وامر بالمعروف».(۱)

۳۶ _ فضایل اخلاقی و اجتماعی همراه با نماز

نماز آن قدر دارای اهمیت است که بسیاری از کمالات و فضایل اخلاقی همراه با آن بیان شده است از جمله:

الف _ عدالت اجتماعی و دعای خالصانه همراه با نماز؛ «قل امر ربّی بالقسط و أقیموا وجوهکم عند کل مسجد و ادعوه مخلصین له الدّین».(۲)

ب _ تلاوت قرآن و انفاق همراه با نماز؛ «انّ الّذین یتلون کتاب اللّه و أقاموا الصلوه و أنفقوا ممّا رزقناهم سرّا و علانیه».(۳)

ج _ صبر همراه با نماز؛ «و الّذین صبروا ابتغاء وجه ربّهم و أقاموا الصلوه».(۴)

د _ مشورت همراه با نماز؛ «و أمرهم شوری بینهم و أقاموا الصلوه».(۵)

۳۷ _ کمالات انسانی همراه با نماز

کمتر فضیلت و کمالی را می توان تصور نمود که در نماز مطرح نباشد:

* نماز و بهداشت ؛ به هنگام نماز باید طهارت تحصیل کرد و وضو

۱- ۱.لقمان / ۱۵؛ یکصد و چهارده نکته در باره ی نماز / ص ۸۴.

۲- ۲.اعراف / ۲۹.

۳- ۳.فاطر / ۲۹.

۴- ۴.رعد / ۲۲.

۵- ۵.شوری / ۳۸.

گرفت، چه این که به هنگام وضو مضمضه و استنشاق مستحب است و موجب آمرزش گناهان است.

* نماز و زیبایی ؛ قرآن می فرمایـد: «خـذوا زینتکم عند کلّ مسـجد»(۱). در حدیث است که امام سـجّاد علیه السـلام به هنگام نماز بهترین لباس خود را می پوشید؛ «لبس اجود ثیابه» و بعد به این آیه استناد می نمود.(۲)

* نماز و عدالت ؛ از شرایط امام جماعت عادل بودن اوست.

* نماز و نظم و انضباط ؛ به هنگام نماز جماعت صفوف مأمومین باید منظم و مرتب باشد و همه با هم باید اعمال نماز را انجام دهند.

* نماز و رعایت حقوق مردم ؛ لباس و مکان نمازگزار باید مباح باشد و اگر غصبی باشد، نماز باطل است.

* نماز و اخلاص ؛ در سراسر نماز قصد قربت شرط است، اگر انسان در نماز ریا و تظاهر کند، نمازش باطل است.

* نماز و سلام ؛ در پایان نماز به بندگان صالح سلام می کنیم نه این که به قدرتمندان یا ثروتمندان یا بر دانشمندان و ...

* نمـاز و رهـبری معصـوم ؛ اگر انسـان رهـبری امامـان معصوم علیهم السـلام را نپـذیرد عبـادات او از جمله نمـاز پـذیرفته نمی شود.(۳)

۱- ۱.اعراف / ۳۱.

۲- ۲.تفسیر عیاشی / ج ۲ / ص ۱۴.

۳- ۳.حجه الاسلام قرائتی.

۳۸ _ همراه بودن زکات و نماز

در ۲۶ مورد از آیات قرآن، زکات همراه با نماز مطرح شـده است به تعبیر دیگر ارتباط با خداونـد همراه با ارتباط با مردم بیان شده است، از این همراهی می توان فهمید که مسلمان واقعی کسی است که علاوه بر عبادت فردی (نماز) کمک به مستمندان نیز داشته باشد (عبادت اجتماعی).

امام باقر علیه السلام می فرماید: «انّ اللّه تبارک و تعالی قرن الزکاه بالصلوه فقال: أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکاه فمن أقام الصلوه و لم یؤت الزّکوه فکأنّه لم یقم الصلوه»(۱)؛ خداونـد زکات را با نماز همراه ساخته است، از این رو امر به هر دو نموده، بنا بر این اگر کسی نماز را به پا دارد و زکات را پرداخت نکند، گویا نماز را نیز به پا نداشته است. همچنین آن حضرت می فرماید: روزی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله پنج نفر را به دلیل این که نسبت به زکات توجّه و اعتنایی نداشتند از مسجد بیرون کرد.(۲)

۳۹ _ پرداخت زکات در نماز

آیه ی شریفه ی «انّما ولیّکم اللّه و رسوله و الّذین ءامنوا الّذین یقیمون الصّلوه و یؤتون الزّکوه و هم راکعون»(۳)، به اتفاق فریقین در مورد حضرت علی علیه السلام نازل شده است. زمخشری از علمای اهل سنت می گوید:

۱- ۱.وسائل / ج ۶ / ص ۷.

۲- ۲.وسائل / ج ۶ / ص ۱۲.

۳- ۳.مائده / ۵۵.

این آیه در شأن علی علیه السلام نازل گشته و سرّ این که لفظ جمع آمده با این که مورد نزول آن یک مرد بیش نبوده، این است که مردم را به این چنین فعلی ترغیب کند و بیان دارد که مؤمنان این چنین سیرت و سجیّه ای را کسب کنند که نسبت به کمک به مستمندان حریص باشند و حتی در حال نماز آن را به تأخیر نیاندازند.

فخر رازی می گوید: این آیه در شأن علی علیه السلام نازل شده است. علما نیزاتفاق کرده اندکه ادای زکات درحال رکوع واقع نشده جز از علی علیه السلام .(۱)

۴۰ _ نماز و ابراز عقاید دینی و مذهبی

نماز از نظر اسلام سخن گفتن با خداوند است. هر مسلمانی در نمازهای خود عقاید خویش را ابراز می کند. در سوره ی مبارکه ی حمد، مجموعه ی اعتقادات دینی مطرح است:

* اعتقاد به توحید و یگانگی خداوند؛ «بسم اللّه الرّحمن الرحیم».

* اعتقاد به قیامت؛ «مالک یوم الدّین».

* اعتقاد به نبوت و رسالت؛ «اهدنا الصراط المستقیم * صراط الّذین أنعمت علیهم».

در آغاز نماز اصول اعتقادی خود را بیان می کنیم و در پایان نماز علاوه بر اصول اعتقادی اصول مذهب خود را نیز بیان می کنیم. در تشهد

۱- ۱.کشاف / ج ۱ / ص ۵۰۵؛ تفسیر کبیر / ج ۱۲ / ص ۳۰.

می گوییم: «اللهمّ صلّ علی محمد و آل محمد»؛ در این جمله ی شریفه کلمه ی «اللهمّ» نشانگر اعتقاد توحیدی ما مسلمانان است، جمله ی «صلّ علی محمد» نشانگر اعتقاد به رسالت و نبوت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است و جمله ی «و آل محمد» نشانگر اعتقاد به امامت و ولایت ائمه ی معصومین علیهم السلام است.

ممکن است این سؤال به ذهن خطور نماید که خداوند به چه علت این همه لطف و کرم نسبت به محمد و آل محمد روا می دارد؟ در پاسخ باید گفت: به دلیل این که خداوند عادل است و به پاس خدمات ارزشمند آن ها، مقام و منزلت ایشان را بهتر از همه ی انسان ها قرار داده و ظرف این پاداش الهی نیز در عالم قیامت است.

۴۱ _ نماز عامل تکامل

نماز عامل تکامل انسان است. چون عامل اساسی برای رشد و ترقّی و تربیت انسان مسئله ی تشویق و هشدار است. در نماز، انسان ها هم تشویق به رحمت و لطف خدا می شوند؛ «الرّحمن الرّحیم» و هم به آن ها هشدار داده می شود که خداوند مالک روز قیامت است؛ «مالک یوم الدّین».

۴۲ _ نماز و اعتقاد به اختیار

ص: ۵۲

در نماز، انسان اختیار خود را نسبت به اعمالش ابراز می دارد و دو عقیده ی باطل را که جبر و تفویض است رد می کند. زیرا عبارت «ایّاک نعبد»؛ خدایا فقط تو را عبادت می کنیم، دلالت دارد بر این که انسان مجبور نیست، بلکه از روی اختیار و شوق و علاقه، خداوند را عبادت می کند. و عبارت: «ایّاک نستعین»؛ خدایا از تو کمک می خواهیم، نیز دلالت بر این نکته دارد که تفویض نیست و خداوند ما را به حال خود رها نکرده است، از این رو از او کمک می خواهیم.

۴۳ _ نماز عامل رستگاری

بدون شک و تردید همه ی انسان ها در جستجوی رسیدن به کمال و سعادت هستند، اما در این که کمال و سعادت انسان در چیست؟ گروه زیادی از انسان ها به دلیل عدم اعتقاد به مسائل دینی سعادت خود را در محور مسائل دنیوی و مادی می دانند.

بعضی از افراد، کمال و سعادت خود را در ثروت و مال و امکانات رفاهی می دانند مانند دنیا طلبان قوم موسی علیه السلام که گفتند: «یا لیت لنا مثل ما أوتی قارون انه لذو حظ عظیم».(۱)

بعضی مانند منافقان سعادت خود را در پرتو دوستی و ارتباط با کفار و مشرکان می دانند؛ «الّذین یتّخذون الکافرین أولیاء من دون المؤمنین

۱- ۱.قصص / ۷۹.

أیبتغون عندهم العزّه».(۱)

گروهی از انسان ها کمال خود را در محدوده ی علوم مادی می دانند؛ «فرحوا بما عندهم من العلم».(۲)

برخی از افراد سعادت خود را در ثروت فراوان و جمعیت زیاد می دانند؛ «انا أکثر منک مالاً و نفرا».(۳)

بعضی از افراد سعادت و رستگاری خود را در کسب قدرت و برتری بر دیگران می دانند؛ «قد أفلح الیوم من استعلی».(۴)

از نظر قرآن کریم نماز عامل فلاح و رستگاری است. قرآن کریم می فرماید: «قد أفلح من زکّیها»(۵)؛ رستگاری انسان در پرتو تزکیه نفس و تهذیب روح امکان پذیر است، اما یکی از راه های تزکیه ی نفس که موجب رستگاری انسان می شود، مسئله ی یاد خدا و نماز است، از این رو خداوند می فرماید: «قد أفلح من تزکّی * و ذکر اسم ربّه فصلّی»(۶)، البته سعادت مؤمنان نمازگزار در گرو این مهمّ است که نسبت به نماز حال خشوع داشته باشند؛ «قد أفلح المؤمنون * الذین هم فی صلوتهم خاشعون».

۱- ۱.نساء / ۱۳۹.

۲- ۲.غافر / ۸۳.

۳- ۳.کهف / ۳۴.

۴- ۴.طه / ۶۴.

۵- ۵.شمس / ۹.

۶- ۶.اعلی / ۱۴ _ ۱۵.

۴۴_ نماز فرع بر یاد خداوند

از نظر قرآن کریم نماز فرع بر یاد خداست؛ «و ذکر اسم ربّه فصلّی»؛ در این آیه نماز متفرع بر یاد خداوند مطرح شده است زیرا تا انسان به یاد خدا نباشد و نور ایمان در دل او نتابد، به نماز نمی ایستد، علاوه بر آن، نمازی ارزشمند است که توأم با یاد خدا و ناشی از آن باشد.(۱)

۴۵ _ نماز عامل تحصیل خشنودی خداوند

قرآن کریم وقتی سفارش حضرت اسماعیل به خانواده اش را درباره ی نماز و زکات مطرح می کند، می فرماید: «و کان یأمر اهله بالصلوه و الزکوه و کان عند ربه مرضیا»(۲)؛ از این آیه استفاده می شود که یکی از عوامل مهم و اساسی در تحصیل رضایت الهی، توجه به نماز و زکات است و اگر کسی رضایت حق را جلب کرد به فوز عظیم و به رستگاری بزرگ دست یافته است.

قرآن کریم بعد از آن که نعمت جاویدان بهشت را برای بندگان خاص خود بیان می کند می فرماید: «رضی الله عنهم و رضوا عنه ذلک الفوز العظیم»(۳)، بنا بر این بهترین راه برای این که انسان به مقام رضا و رضوان خدا برسد مسئله نماز است. حضرت علی علیه السلام می فرماید: «الصلاه

۱- ۱.تفسیر نمونه / ج ۲۶ / ص ۴۰۳.

۲- ۲.مریم / ۵۵.

۳- ۳.مائده / ۱۱۹.

من شرایع الدین و فیها مرضات الربّ عزّ و جلّ و هی منهاج الانبیاء».(۱)

۴۶ _ اوصاف برجسته ی نمازگزاران

نماز انسان را از صـفت حرص و علاقه به دنیا نجات می دهـد؛ «انّ الانسان خلق هلوعا * اذا مسّه الشـرّ جزوعا * و اذا مسّه الخیر منوعا * الاّ المصلّین»(۲). بعد از آن قرآن کریم هشت وصف برای نمازگزاران واقعی بیان می کند:

۱ _ نمازشان را مرتب و همیشه به جا می آورند؛ «الّذین هم علی صلاتهم دائمون».

۲ _ در اموال آن ها حق مشخصی برای سائل و محروم است؛ «و الّذین فی أموالهم حق معلوم للسائل و المحروم».

۳ _ به قیامت باور دارند؛ «و الّذین یصدّقون بیوم الدّین».

۴ _ از عذاب الهی هراسناکند؛ «و الّذین هم من عذاب ربّهم مشفقون * انّ عذاب ربّهم غیر مأمون».

۵ _ دامان خویش را از بی عفتی حفظ می کنند؛ «و الّذین هم لفروجهم حافظون * الاّ علی ازواجهم ...».

۶ _ امانت ها و تعهدهای خود را رعایت می کنند؛ «و الّذین هم لأماناتهم و عهدهم راعون».

۱- ۱.خصال / ص ۵۲۲.

۲- ۲.معارج / ۱۹ _ ۲۲.

۷ _ برای ادای شهادت حق قیام می کنند؛ «و الّذین هم بشهاداتهم قائمون».

۸ _ نسبت به نماز خود محافظت دارند؛ «و الّذین هم علی صلاتهم یحافظون».(۱)

۴۷ _ نماز مایه رهائی انسان از علاقه به دنیا

در آیه شریفه، جمله ی «الاّ المصلّین» استثناء از جمله ی «انّ الإنسان خُلق هلوعا» می باشد، یعنی انسان ها حریص هستند مگر نمازگزاران و سرّ این که از میان همه ی امتیازات مؤمنان که در آیات بعد ذکر شده تنها نماز را مطرح کرد، برای این است که شرافت و عظمت نماز را برساند که از بهترین اعمال است.

علاوه بر این که نماز اثر روشنی در دفع صفت رذیله حرص دارد چون به طور کلی نماز انسان را از فحشا و منکر و کارهای زشت و اخلاق ناپسند باز می دارد؛ از جمله اینکه حرص و علاقه ی فراوان به دنیا را از بین می برد.(۲)

۴۸ _ مداومت بر نماز

مقصود از مداومت بر نماز این نیست که نمازگزاران همیشه در حال نماز هستند، بلکه مقصود این است که در اوقات معین نماز را بجا می آورند

۱- ۱.معارج / ۲۲ _ ۳۵.

۲- ۲.المیزان / ج ۲۰ / ص ۱۴۲.

و اساسا هر کار خیری زمانی در انسان اثر سازنده دارد که تداوم داشته باشد، از این رو پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «ان احبّ الأعمال الی اللّه مادام و ان قلّ»؛ محبوب ترین اعمال نزد خداوند چیزی است که مداومت داشته باشد هر چند کم باشد.

از بعضی احادیث استفاده می شود که مقصود از تداوم آن است که هر گاه انسان نماز مستحب را بر خود واجب کند همواره به آن ادامه دهد.(۱)

در حدیث دیگری از امام باقر علیه السلام رسیده است که آیه ی شریفه ی «الّذین هم علی صلاتهم دائمون» اشاره به نماز نافله دارد و آیه ی شریفه ی «و الّذین هم علی صلاتهم یحافظون»، اشاره به نماز واجب دارد.

۴۹ _ محافظت از نماز

فخر رازی در تفسیرش می گوید: مقصود از مداومت بر نماز این است که انسان نماز را در هیچ زمانی از اوقات ترک نکند و معنای محافظت از نماز این است که نسبت به حال نماز سعی و تلاش داشته باشد که به بهترین وجه انجام دهد، و انجام نماز به بهترین وجه به این صورت است که:

اوّلاً: منتظر اوقات نماز باشد.

۱- ۱.تفسیر نمونه / ج ۲۵ / ص ۳۰.

ثانیا: به مقدمات نماز از قبیل طهارت و قبله و مباح بودن لباس و مکان توجه داشته باشد.

ثالثا: نماز را در مسجد و به صورت جماعت به جا آورد.

رابعا: به هنگام نماز حضور قلب داشته باشد و تمام توجه او به خداوند باشد و از ریا و تظاهر پرهیز کند، بنا بر این مداومت بر نماز راجع به کمیت نماز است و محافظت راجع به کیفیت نماز است.(۱)

۵۰ _ اعتدال در نماز

از نظر اسلام کسی دارای علم و معرفت است که زندگی و برنامه های فردی و اجتماعی او به دور از افراط و تفریط باشد. حضرت علی علیه السلام می فرماید: «لا یری الجاهل الاّ مفرطا او مفرّطا»؛(۲) شیوه ی زندگی جاهل بر اساس افراط یا تفریط است.

در اسلام در ابعاد مختلف زندگی به موضوع اعتدال و میانه روی سفارش شده از جمله:

* اعتدال در لباس پوشیدن؛ «و ملبسهم الاقتصاد».(۳)

* اعتدال در راه رفتن؛ «و اقصد فی مشیک».(۴)

۱- ۱.تفسیر کبیر / ج ۳۰ / ص ۱۲۹.
۲- ۲.بحار ۱/۱۵۹.
۳- ۳.نهج البلاغه / خطبه متقین.
۴- ۴.لقمان / ۳۱.

* اعتدال در خوف و رجا؛ «یدعون ربّهم خوفا و طمعا».(۱)

* اعتدال در انفاق؛ «و الّذین اذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قواما».(۲)

از جمله اموری که بایـد در آن اعتـدال رعایت شود نماز است که در حال نماز انسان صـدای خود را نبایـد زیاد بلنـد کند و نه خیلی آهسـته بخوانـد. قرآن کریم می فرمایـد: «و لاـ تجهر بصـلاتک و لا تخافت بها و ابتغ بین ذلک سبیلاً»(۳)؛ یعنی در نماز صدایت را خیلی بلند نکن و خیلی هم آهسته نخوان، بلکه حدّ وسط را انتخاب کن.

امام صادق علیه السلام می فرماید: «الجهر بها رفع الصوت و التخافت بها ما لم تسمع نفسک و اقرأ بین ذلک».(۴)

مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: دلیل این که قرآن کریم حد وسط را «سبیل» نامیده، آن است که خداوند خواسته این گونه نماز خواندن در میان همه ی مسـلمانان رسم و سـنت شود تا همه ی مردم به این طریق نماز بخوانند، البته این در صورتی است که مقصود تک تک نمازها باشـد، اما اگر منظور مجموع نمازها باشد، معنای آیه ی شـریفه این می شود که در همه ی نمازها جهر نخوان و در همه ی آن ها آهسته نخوان، بلکه راه میانه و اعتدال را انتخاب کن.

۱- ۱.سجده / ۱۶.

۲- ۲.فرقان / ۶۷.

۳- ۳.اسراء / ۱۱۰.

۴- ۴.نور الثقلین / ج ۳ / ص ۲۳۴.

بعضی از نمازها مانند نماز صبح و نماز مغرب و عشا را به صورت جهر و بلند بخوان، اما نماز ظهر و عصر را آهسته بخوان. مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: این وجه دوم ظاهرتر است.(۱)

۵۱ _ نماز راه تحصیل استقامت

قرآن کریم به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله امر به استقامت در راه خدا می کند؛ «فاستقم کما أمرت»(۲)، بعد از آن راه تحصیل استقامت را به پیامبر نشان می دهد و آن مسئله ی اقامه ی نماز است، از این رو می فرماید: «و أقم الصلوه طرفی النهار و زلفا من اللیل * انّ الحسنات یذهبن السیئات»(۳)؛ یعنی نماز را در دو طرف روز که اول و آخر روز است و نخستین ساعات شب انجام بده، بنا بر این بهترین راهی که انسان می تواند در پرتو آن استقامت در برابر حوادث و مشکلات پیدا کند، مسئله ی نماز است، از این رو در آیات دیگر می فرماید: «واستعینوا بالصبر و الصلوه»(۴)؛ به هنگام مواجه شدن با مشکلات از نماز مدد بگیرید.(۵)

۵۲ _ نماز راه تحصیل شرح صدر

راه تحصیل شرح صدر و سعه ی صدر در برابر زخم زبان ها و مطالب

۱- ۱.المیزان / ج ۱۳ / ص ۳۷۸.

۲- ۲.هود / ۱۱۲.

۳- ۳.هود / ۱۱۴.

۴- ۴.بقره / ۴۵.

۵- ۵.اقتباس از سخنان آیه الله خزعلی.

ناهنجار و نسبت های ناروا و تهمت هایی که به انسان می زنند، مسئله ی نماز است. خداوند خطاب به پیامبر می فرماید: «و لقد نعلم انّک یضیق صدرک بما یقولون فسبّح بحمد ربّک و کن من الساجدین و اعبد ربک حتی یأتیک الیقین»(۱)، از این آیه دو نکته استفاده می شود:

الف ــ بهترین راه برای شرح صدر و تحمل داشتن در برابر مصائب و حوادث تلخ نماز است.

ب ــ بهترین ثمره و فائده ی نماز این است که انسان به مرحله ی یقین می رسد؛ «واعبد ربّک حتی یأتیک الیقین».

مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: مقصود از «ساجدین» نمازگزاران و دستور به نماز خواندن است و اگر نماز را سجده نامیده به دلیل این است که سجده افضل اجزای نماز است.(۲)

۵۳ ــ استعانت از خداوند با نماز

به هنگام مشکلات از خداوند به وسیله ی نماز کمک می خواهیم؛ «واستعینوا بالصّبر و الصلوه»(۳)، علاوه بر آن خود نماز را نیز به کمک و عنایت او می خوانیم؛ «ایّاک نعبد و ایّاک نستعین»، از این رو هنگامی که در نماز می ایستیم در حال قیام می گوییم: «بحول اللّه و قوّته اقوم و اقعد»؛ یعنی خدایا به حول و قوه و کمک تو می ایستم و می نشینم و اصولاً تمام

۱- ۱.حجر / ۹۷.

۲- ۲.المیزان / ج ۱۲ / ص ۲۸۶.

۳- ۳.بقره / ۴۵.

حرکات و سکنات من در پرتو کمک و لطف تو است.

۵۴ _ نماز، حضور در برابر خداوند

نماز، حضور انسان در برابر خداوند متعال و سخن گفتن با اوست. اینکه در اسلام به نماز اهمیت بالایی داده شده است، ممکن است به این علّت باشـد که نماز حضور کامل بنده در برابر مولای حقیقی است. ما در هیچ یک از عبادات مثل نماز در حضور خدا نیستیم؛ مثلاً در روزه، انسان می تواند هم روزه باشد هم با مردم سـخن بگوید، یا انسان طواف خانه ی خدا را انجام بدهد و با دیگران هم حرف بزنـد، اما در نماز در تمام حالات آن، چه قیام چه قعود چه تشـهد، انسان حق نـدارد با مردم حرف بزند، بلکه باید درتمام احوال نماز فقط با ذات اقدس الهی سخن بگوید.

نکته قابل توجه اینکه انسان در نماز بعـد از اعتراف به وحدانیت، ربوبیت، رحمانیت و مالکیت خداوند، لیاقت پیدا می کند که از غیاب به حضور راه پیـدا کنـد، عبارت «ایاک نعبـد و ایاک نسـتعین»؛ بار خـدایا تنها تو را می پرستیم و تنها از تو کمک می خواهیم، بر این معنا دلالت می کند.

۵۵ _ نماز عبادت موقّت

قرآن کریم بعـد از آن که موضوع ذکر الهی را بیـان می کنـد، بلافاصـله موضوع نمـاز را مطرح می سازد. با این که ذکر الهی شامل نماز نیز می شود،

لیکن به دلیل ارزش و اهمیت، آن را جداگانه بیان می کند؛ «انّما یرید الشیطان ..... و یصدکم عن ذکر الله و عن الصلوه»(۱) و «رجال لا تلهیهم تجاره و لا بیع عن ذکر الله و اقام الصلوه».(۲)

مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: یک تقابل بسیار زیبا در این آیه مطرح است. چون تجارت یک حرفه و شغل مستمر و بیع یک حرفه و شغل موقت است، همچنین یاد خدا یک عبادت دائم و مستمر و نماز یک عبادت موقت است، بنا بر این معنای آیه ی شریفه این است که مردان الهی کسانی هستند که حرفه و شغل مستمر و موقت، آن ها را از عبادت خدا نه به طور مستمر و نه به طور موقت باز نمی دارد.(۳)

۵۶ _ نماز ذکر عملی

دلیل این که قرآن کریم بین ذکر خدا و بین اقامه ی نماز و پرداخت زکات مقابله انداخته و تفصیل قائل شده با توجه به این که نماز و زکات از مصادیق ذکر خدایند، این معنا را می فهمانند که مقصود از ذکر الله، ذکر قلبی است که مقابل فراموشی و غفلت از خداوند است و خلاصه مراد از ذکر خدا، ذکر قلبی و مراد از نماز و زکات ذکر عملی است.(۴)

۵۷ _ بر پا دارنده ی نماز؛ مصلح واقعی

۱- ۱.مائده / ۹۱.

۲- ۲.نور / ۳۷.

۳- ۳.المیزان / ج ۱۵ / ص ۱۸۰.

۴- ۴.المیزان / ج ۱۵ / ص ۱۸۰.

قرآن کریم مصلح واقعی را کسی می داند که علاوه بر تمسّک به قرآن کریم، نماز را در جامعه به پا دارد؛ «الّذین یمسّکون بالکتاب و اقاموا الصلوه انّا لا نضیع أجر المصلحین».(۱)

مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: اگر خداوند از میان همه ی اجزای دین تنها اقامه ی نماز را بیان کرد به دلیل شرافتی است که نماز بر سایر اجزای دین دارد و به وسیله ی نماز یاد خدا و خضوع در برابر خدا که جان همه ی شرایع دینی است حفظ می شود.(۲)

۵۸ _ نماز مظهر ستایش و نیایش

در نماز، خداوند را با جمله ی «الحمد لله ربّ العالمین»ستایش و با جمله ی «اهدنا الصّراط المستقیم» نیایش می کنیم، و نیایش یک مرحله بالاتر از ستایش است.

توضیح این که: ستایش مربوط به کمالات و زیبایی هاست و چون خداوند کمال مطلق است و دارای تمام زیبایی هاست، او را ستایش می کنیم. در نیایش آن کمالات و اوصاف زیبای خداوند را مسئلت می کنیم.(۳)

۱- ۱.اعراف / ۱۷۰.

۲- ۲.المیزان / ج ۸ / ص ۴۴۰.

۳- ۳.اقتباس از سخنان آقای الهی قمشه ای.

در دو مورد در نماز نیایش به کار رفته است: در آغاز نماز می گوییم: «اهدنا الصراط المستقیم» و در پایان نماز می گوییم: «اللهمّ صلّ علی محمّد و آل محمّد».

۵۹ _ نماز هم قرائت قرآن است، هم دعا

در نماز هم قرآن کریم را که سوره ی مبارکه ی حمد است تلاوت می کنیم؛ «لا یقبل الله الصلوه الاّ بقرآن»(۱) و هم در نماز دعا می کنیم و از خداوند طلب هدایت می کنیم؛ «اهدنا الصراط المستقیم».

۶۰ _ خشوع در نماز

قرآن کریم یکی از اوصاف برجسته ی مؤمنان را خشوع در نماز معرفی می کند؛ «قد أفلح المؤمنون * الّذین هم فی صلوتهم خاشعون»(۲)، چه این که در جای دیگر می فرماید: نماز بسیار سنگین است مگر بر خاشعان؛ «و استعینوا بالصبر و الصلوه و انّها لکبیره الاّ علی الخاشعین»(۳)، بنا بر این اگر انسان نماز خود را با عشق و علاقه به جا آورد، نشانه ی خشوع او نسبت به نماز است و اگر با کراهت و بی میلی انجام دهد دلیل بر عدم

۱- ۱.بحار / ج ۶۵ / ص ۲۳۵.

۲- ۲.مؤمنون / ۱ _ ۲.

۳- ۳.بقره / ۴۵.

خشوع است.

خشوع و خضوع از نظر معنا قریب به یکدیگرنـد، منتها خضوع در تواضع بـدن به کار می رود و خشوع در تواضع چشم و صدا به کـار رفته، چه این که در تواضع قلبی نیز به کـار می رود؛ «و خشـعت الاـصوات للرحمن»(۱) و «خاشعه أبصارهم»(۲) و «ألم یأن للّذین ءامنوا أن تخشع قلوبهم لذکر الله».(۳)

مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: کلمه ی خشوع به معنای تأثیر خاصی است که به افراد مقهور دست می دهد؛ افرادی که در برابر سلطانی قاهر قرار می گیرند، تمام توجه آنان به آن شخص بزرگ معطوف و از جای دیگر منقطع می شود.

ظـاهرا این حالت حالتی است درونی که به نوعی عنایت به اعضا و جوارح نیز نسـبت داده می شودماننـد: آن کلام پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به طوری که روایت شـده در بـاره ی شخصـی که در نماز با ریش خود بازی می کرد، حضـرت فرمودنـد: اگر در دل او خشوع بود، جوارح او نیز خشوع پیدا می کرد؛ «لو خشعت قلبه لخشعت جوارحه».(۴)

۶۱ _ نماز مانع گواهی دادن به دروغ

۱- ۱.طه / ۱۰۸.

۲- ۲.قلم / ۴۳.

۳- ۳.حدید / ۱۶.

۴- ۴.مجمع البیان / ج ۷ / ص ۱۵۷.

قرآن کریم می فرماید: هنگامی که مرگ یکی از شما فرا رسد باید به هنگام وصیت کردن دو نفر از افراد عادل را به گواهی بطلبید و اموال خود را به عنوان امانت برای تحویل به ورثه به آن ها بسپارید که این دو نفر عادل هم وصی هستند، هم گواه؛ «یا أیّها الّذین ءامنوا شهاده بینکم اذا حضر أحدکم الموت حین الوصیه اثنان ذوا عدل منکم ...»(۱)، بعد می فرماید: این ادای شهادت و گواهی آن دو نفر باید بعد از نماز بوده باشد؛ «من بعد الصلوه»انتخاب این کار بعد از ادای فریضه ی نماز به دلیل آن است که روح خداترسی و توجه به خدا در آنان ایجاد شود، مبادا خلاف گواهی بدهند. چون گواهان باید قسم بخورند که ما حاضر نیستیم حق را به منافع مادی بفروشیم هرچند در مورد خویشاوندان ما باشد؛ «فیقسمان بالله ان ارتبتم لا نشتری به ثمنا قلیلاً ـ و لو کان ذا قربی»، بنابراین احاله این موضوع به زمان پس از نماز برای آن است که هنگام قسم خوردن کسانی که هم وصی هستند هم گواه، از دروغ ومانندآن پرهیز کنند.(۲)

۶۲ _ نماز برنامه ی دائمی پرهیزکاران

قرآن کریم در بیان اوصاف متقین بعد از اصل ایمان مهم ترین اصل عملی را مسئله ی اقامه ی نماز مطرح می کند و می فرماید: «هدی للمتّقین * الّذین یؤمنون بالغیب و یقیمون الصلوه»(۳)، جالب این که برگزاری نماز

۱- ۱.مائده / ۱۰۶.

۲- ۲.تفسیر کبیر / ج ۱۲ / ص ۱۲۵.

۳- ۳.بقره / ۳.

باید یک امر دائمی باشد نه موسمی و مقطعی. چون فعل مضارع دلالت بر استمرار دارد.(۱)

۶۳ _ دوری از رذایل و تزیین به فضایل، معیار قبولی نماز

از نظر اسلام در صورتی نماز انسان به درگاه خداوند پذیرفته می شود که علاوه بر دوری از رذایل و گناهان، انسان به فضایل اخلاقی مزیّن شود، البته مرتبه ی بالای قبولی، نیازمند به کسب فضایل است. قرآن کریم می فرماید: «ان الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر».(۲)

حضرت صادق علیه السلام می فرماید: هر کس دوست دارد بداند نمازش پذیرفته شده یا نه، ببیند که آیا نمازش او را از گناه باز داشته یا نه، پس به هر اندازه که نماز او را از گناه باز داشته به همان مقدار نمازش پذیرفته می شود؛ «من أحبّ ان یعلم اقبلت صلوته ام لم تقبل فلینظر هل منعته صلاته عن الفحشاء و المنکر فبقدر ما منعته قُبلت منه».(۳)

و نیز می فرماید: خداوند فرموده من نماز شخصی را می پذیرم که در برابر عظمت من خاضع و متواضع باشد، علاوه بر آن از خواسته های نفسانی پرهیز کند و روز خود را به یاد من باشد و بر انسان ها فخرفروشی نکند، به گرسنه غذا بدهد و برهنه را بپوشاند و به مصیبت زده مهربانی کند و به غریب پناه دهد؛ «انّما اقبل الصلوه لمن یتواضع لعظمتی و یکفّ

۱- ۱.نور / ج ۱ / ص ۴۵.

۲- ۲.عنکبوت / ۴۵.

۳- ۳.بحار / ج ۸۲ / ص ۱۹۸.

نفسه عن الشـهوات من اجلی و یقطع نهـاره بـذکری و لاـ یتعـاظم علی خلقی و یطعم الجائع و یکسوا العاری و یرحم المصاب و یوؤی الغریب».(۱)

۶۴ _ شباهت های نماز با قرآن کریم

نماز شباهت های مختلفی با قرآن کریم دارد از جمله:

الف _ هر دو شفای دردهای روحی است.

نماز: «فاتحه الکتاب شفاء من کل داء».(۲)

قرآن: «و ننزّل من القرءان ما هو شفاء و رحمه».(۳)

ب _ تماس با هر دو باید با طهارت باشد.

نماز: «و اذا قمتم الی الصلوه فاغسلوا وجوهکم و أیدیکم الی المرافق».(۴)

قرآن: «لا یمسّه الاّ المطهرون».

ج _ هر دو نور الهی هستند.

نماز: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «الصلوه نور المؤمن و الصلوه نور من الله».(۵)

قرآن: «قد جاءکم من اللّه نور و کتاب مبین».(۶)

۱- ۱.بحار / ج ۸۴ / ص ۲۴۲.

۲- ۲.مجمع البیان / ج ۱ / ص ۸۷.

۳- ۳.اسراء / ۸۲.

۴- ۴.مائده / ۶.

۵- ۵.مستدرک / ج ۳ / ص ۹۲.

۶- ۶.مائده / ۵۱.

د ـ هر دو ذکر الهی هستند.

نماز: «اقم الصلوه لذکری».(۱)

قرآن: «نحن نزّلنا الذّکر و انّا له لحافظون».

جالب این که در پرتو هر دو آرامش قلب حاصل می شود؛ «الا بـذکر الله تطمئنّ القلوب»(۲) و اعراض از هر دو معیشت سختی را به همراه دارد؛ «و من أعرض عن ذکری فانّ له معیشه ضنکا».(۳)

ه ـ هر دو موجب رحمت و لطف خداوند است.

نماز: حضرت علی علیه السلام می فرماید: «الصلوه تستنزل الرحمه».(۴)

قرآن: «ننزّل من القرآن ما هو شفاء و رحمه».(۵)

۶۵ ـ شباهت های نماز و حضرت علی علیه السلام

الف ـ هر دو ذکر الهی هستند:

در ذیـل آیـه ی «و اعینهـم فی غطـاء عـن ذکری»(۶) روایـتی اسـت که می فرمایـد: مقصـود از ذکر حضـرت علی علیه السـلام است(۷) و «اقم الصلوه لذکری».(۸)

ب ـ از هر دو به هنگام مشکلات می توان استمداد نمود؛

«واستعینوا بالصبر و الصلوه»(۹) و در حدیث داریم که حضرت

۱- ۱.طه / ۱۴.

۲- ۲.رعد / ۲۸.

۳- ۳.طه / ۱۲۴.

۴- ۴.غرر الحکم / ۲۲۱۴.

۵- ۵.اسراء / ۸۲.

۶- ۶.کهف / ۱۰۱.

۷- ۷.نور / ج ۷ / ص ۲۲۹.

۸- ۸.طه / ۱۴.

۹- ۹.بقره / ۴۵.

رضا علیه السلام فرمودند: «اذا نزلت بکم شدیده فاستعینوا بنا علی الله عزّ و جلّ»(۱)؛ به هنگام مواجه شدن با مشکلات از ما امامان کمک بخواهید.

ج ــ هر دو ستون دین اسلام هستند؛

«علی عمود الدین»(۲) و «الصلوه عمود دینکم».(۳)

د ــ هر دو معیار و میزان سنجش اعمال هستند؛

«السلام علیک یا میزان الاعمال»(۴) و «الصلاه میزان».(۵)

ه ــ هر دو مایه ی پذیرفتن اعمال هستند؛

«لا یقبل الله من عبد حسنه حتی یسأله عن حبّ علی علیه السلام »(۶) و «اول ما یحاسب به العبد الصلاه ان قبلت قبل ما سویها».(۷)

و ــ هر دو دژ محکم خداوند هستند؛

«ولایه علی ابن ابی طالب حصنی فمن دخل حصنی أمن من عذابی» و قال علی علیه السلام : «الصلاه حصن من سطوات الشیطان».(۸)

ز ــ نماز با معرفت و زیارت با معرفت آن حضرت مایه ی آمرزش الهی است؛

«من اتی الصلاه عارفا بحقّها غفر له»(۹) و در روایت است که زیارت با معرفت امام علی علیه السلام موجب مغفرت است.

۱- ۱.بحار / ج ۹۴ / ص ۵.

۲- ۲.کافی / ج ۱ / ص ۲۹۴.

۳- ۳.بحار / ج ۸۲ / ص ۲۰۹.

۴- ۴.زیارت نامه ی امام علی / مفاتیح الجنان.

۵- ۵.بحار / ج ۸۴ / ص ۲۶۴.

۶- ۶.بحار / ج ۱۶ / ص ۳۱۸.

۷- ۷.کافی / ج ۳ / ص ۲۶۸.

۸- ۸.غرر الحکم / ۲۲۱۲.

۹- ۹.خصال / ج ۲ / ص ۶۲۸.

ح ـ نماز و محبت به حضرت علی علیه السلام ایمان، و ترک هر دو مایه ی کفر است؛

قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «علی حبّه ایمان و بغضه کفر»(۱) و قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «بین الایمان و الکفر ترک الصلوه».(۲)

ط ـ حضرت علی علیه السلام جامع همه ی کمالات است (احسان، صبر، علم، اخلاص، شجاعت و...) نماز نیز جامع همه ی کمالات است (طهارت، نظم، عدالت و ...).

ی ـ هر دو رکن اسلام هستند؛

«بنی الاسلام علی خمس علی الصلوه ... و الولایه».(۳)

۶۶ ـ محافظت بر نماز

«حافظوا علی الصلوات و الصلوه الوسطی و قوموا للّه قانتین * فإن خفتم فرجالاً او رکبانا فاذا امنتم فاذکروا الله کما علّمکم ما لم تکونوا تعلمون»(۴)؛ یعنی در انجام همه ی نمازها مخصوصا نماز وسطی (نماز ظهر) تلاش و کوشش کنید و محافظت کنید و از روی خضوع و اطاعت برای خدا به پا خیزید، و اگر به دلیل جنگ یا خطر دیگری بترسید، نماز را در حال پیاده یا سواره انجام دهید، اما به هنگامی که امنیت خود را باز یافتید، خداوند را یاد کنید و نماز را به صورت متعارف بخوانید.

۱- ۱.سفینه / ج ۲ / ص ۲۱.

۲- ۲.کنز العمال / ص ۱۸۸۶۹.پ

۳- ۳.وسائل / ۱ / ۵.

۴- ۴.بقره / ۲۳۸ ـ ۲۳۹.

در شأن نزول این آیات آمده است: گروهی از منافقان گرمی هوا را بهانه ای برای عدم شرکت در نماز جماعت قرار داده بودند و از شرکت در نماز جماعت خودداری می کردند، از این رو پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله شدیدا ناراحت شدند و آنان را تهدید به مجازات نمودند. زید بن ثابت نقل می کند که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در گرمای زیاد و فوق العاده، نماز ظهر را به جماعت به جای می آورد و این کار برای یاران او بسیار سنگین بود، از این رو این آیه ی شریفه نازل شد و اهمیت نماز را به طور کلی و نماز ظهر را به طور خاص مورد توجه قرار داد.(۱)

حفاظت از باب مفاعله است، پس طرفینی است مانند مخاصمه و مقاتله. در اینجا چگونه محافظت بر نماز به صورت طرفینی تحقّق می یابد؟

پاسخ: یا محافظت بین انسان و خداوند است؛ یعنی «احفظ الصلاه لیحفظك الله» یا محافظت بین نمازگزار و خود نماز است، و حفظ نماز به یکی از سه شکل است:

الف ــ نماز انسان را از زشتی ها باز می دارد؛ «انّ الصلاه تنهی عن الفحشاء و المنکر».(۲)

ب ــ نماز انسان را از بلاها و مصایب نگه می دارد؛ «و استعینوا بالصّبر و الصلوه».(۳)

۱- ۱.تفسیر نمونه / ج ۲ / ص ۱۴۶.

۲- ۲.عنکبوت / ۴۵.

۳- ۳.بقره / ۴۵.

ج ـ نماز چون مشتمل بر قرآن است و کسی که محافظت بر نماز و قرآن داشته باشد روز قیامت مورد شفاعت قرآن قرار می گیرد.

۶۷ـ تأکید بر حفاظت از نماز وسطی

مرحوم علامه طباطبایی می فرماید: در این که منظور از نماز وسطی چیست شش احتمال ذکر شده است: نماز صبح، ظهر، عصر، مغرب، عشا، جمعه و اختلاف آن به دلیل اختلاف روایات است. مشهور بین فقها این است که مقصود از «صلاه وسطی» نماز ظهر است.(۱)

شواهد ثابت می کند که منظور نماز ظهر است به دلیل این که اولاًـ نماز ظهر در وسط روز اقامه می گردد. ثانیا: شأن نزول آیات شریفه گواهی می دهد که مقصود نماز ظهر است. ثالثا: روایاتی مخصوص در این زمینه وارده شده است.

نماز آن قدر دارای اهمیت است که در هیچ حالی از انسان ساقط نیست، حتی در صحنه ی جنگ، از این رو می فرماید: به هنگام ترس از دشمن نماز را در حال پیاده یا سواره بجا آورید.

«رجال» جمع «راجل» یعنی پیاده و «رُکبان» جمع «راکب» یعنی سواره؛ «فان خفتم فرجالاً او رکبانا». نماز را در هر حال به جا آورید و به هنگام جنگ طبعا رو به قبله بودن و انجام رکوع و سجود به طور متعارف

۱- ۱.المیزان ۲ / ص ۳۶۷.

شرط نیست و می توان با اشاره انجام داد.

چنان که نقل شده امیر المؤمنین علیه السلام در بعضی جنگ ها دستور می داد که در هنگام جنگ با اشاره نماز بخوانند.

در حدیث دیگری وارد شده که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در جنگ احزاب با اشاره نماز خواندند؛ «انّ النبیّ صلّی یوم الاحزاب ایماء».

امام کاظم علیه السلام در مقام پاسخ به سؤالی فرمودند: اگر انسان گرفتار حیوان درنده ای شد و نتوانست کوچک ترین حرکتی از خود نشان دهد و وقت نماز هم تنگ شده، انسان می تواند با همان وضعی که دارد نماز بخواند گرچه پشت به قبله باشد و این نماز همان نماز خوف است که فقهای بزرگوار پیرامون آن مباحثی را مطرح کرده اند.(۱)

۶۸ _ نماز و خضوع در برابر خداوند

لازم است انسان نماز را برای خداوند از روی اطاعت و بندگی انجام دهد. «حافظوا علی الصلوات و الصلوه الوسطی و قوموا للّه قانتین»(۲)

زیرا «قنوت» به معنای خضوع دراطاعت است، بنا بر این اگر حرکت و عمل انسان برای خداوند خالی از خضوع در برابر او باشد فاقد ارزش است.(۳)

۶۹ _ آثار و برکات نماز

۱- ۱.تفسیر نمونه / ج ۲ / ص ۱۴۷.

۲- ۲.بقره / ۲۳۸.

۳- ۳.تفسیر راهنما / ج ۲ / ص ۱۵۶.

از نظر قرآن کریم هر عبادتی اثر خاص و ویژه ای دارد. مثلاًـ اثر روزه آن است که انسان پرهیزکار می شود؛ «کتب علیکم الصّیام کما کتب علی الّذین من قبلکم لعلّکم تتّقون».(۱)

اثر زکات و صدقه واجب آن است که روح انسان پاك و پاکیزه از محبت به مادیات می شود؛ «خذ من اموالهم صدقه تطهّرهم و تزکیهم بها».(۲)

اثر نماز آن است که انسان را از فساد و فحشا باز می دارد؛ «انّ الصلاه تنهی عن الفحشاء و المنکر و لذکر اللّه أکبر».(۳)

اثر حج آن است که انسان از مواهب مادی و معنوی حج بهره برداری می کند؛ «لیشهدوا منافع لهم».(۴)

در این جا این سؤال مطرح است که چرا بسیاری از کسانی که نماز می خوانند در عین حال مرتکب گناه و معصیت می شوند مگر نماز انسان را از گناه باز نمی دارد؟

پاسخ: نماز به طور طبیعی اقتضای ترك گناه و معصیت را دارد نه این که علت ترك معصیت باشد، به تعبیر دیگر نماز و اذکار و کلمات آن مانند خود قرآن کریم است که مردم را دعوت به ترك گناه می کند؛ یعنی نهی نماز مانند نهی قرآن تشریعی است نه این که تکوینی باشد و به صورت

۱- ۱.بقره / ۱۸۳.

۲- ۲.توبه / ۱۰۳.

۳- ۳.عنکبوت / ۴۵.

۴- ۴.حج / ۲۷.

جبر انسان را از گناه باز دارد، بلکه زمینه ی ترک گناه را فراهم می کند.(۱)

نهی نماز از فحشا و منکر از نهی خود خداوند بالاتر نیست. قرآن کریم می فرماید: «انّ اللّه یأمر بالعدل و الاحسان و ینهی عن الفحشاء و المنکر و البغی»(۲)؛ با این که خداوند مردم را از فساد و گناه نهی می کند، در عین حال برخی از مردم مرتکب اعمال زشت می شوند، بنا بر این از آنجا که نماز ذکر خداست؛ «اقم الصلوه لذکری»، ایمان به خدا و ایمان به معاد و عالم قیامت انسان را از گناه باز می دارد. ایمان به روز جزا همانگونه که در نماز اعتراف می کنیم، خداوند مالک روز قیامت است، ایمان به روز حساب و کتاب است و این ایمان باعث می شود که انسان در کارهایش حساب و کتاب داشته باشد و مرتکب زشتی ها نشود.

۷۰ _ نماز یاد الهی

قرآن کریم به دنبال آیه ی شریفه ی «انّ الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر» می فرماید؛ «و لذکر اللّه أکبر»؛ مقصود از این آیه این نیست که ذکر خدا از نماز بزرگ تر است. زیرا نماز خودش ذکر خداست و هیچ چیزی بزرگ تر از خودش نمی شود، بلکه مراد آن است که یاد کردن خداوند بزرگ تر و مهم تر است (با اضافه مصدر به فاعل).

از این رو در حدیثی امام باقر علیه السلام می فرماید: «فی قوله تعالی و لذکر

۱- ۱.المیزان / ج ۱۶ / ص ۲۰۹.

۲- ۲.نحل / ۹۰.

اللّه اکبر، ذکر الله لاهل الصلوه اکبر من ذکرهم ایاه الا تری انّه یقول: اذکرونی اذکرکم»(۱)، به تعبیر دیگر خداوند بزرگ ترین و بهترین ذاکر و مذکور است؛ «یا خیر ذاکر و مذکور». خداوند یادکننده ی بزرگی است. زیرا بندگانش را با لطف و رأفت و مرحمت یاد می کند و یادشونده بزرگی هم هست، زیرا بندگان صالح و شایسته، خداوند را در جان و روح خود یاد می کنند.

مرحوم طبرسی می فرماید: در آیه ی شریفه ی «ان الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر» دلالت روشنی است که انجام نماز لطف پروردگار بر انسان است چون موجب می شود تا فعل زشت و معصیت که نه عقل جایز می داند و نه شرع آن را مرتکب نشود.(۲)

حضرت رضا علیه السلام به قسمتی از آثار و برکات نماز اشاره نمودند:

الف ـ نماز اقرار به خداوندی خداوند و دل کندن از غیر خداست؛ «انّها اقرار بالربوبیه للّه عزّ و جلّ و خلع الانداد».

ب ـ نماز قیام و ایستادن در محضر خداوند با فروتنی و وقار است؛ «و قیام بین یدی الجبار جلّ جلاله بالذلّ و المسکنه و الخضوع و الاعتراف».

ج ـ نماز اعتراف به خطاها و گناهان گذشته و طلب بخشش و رحمت از خداوند است؛ «و الطلب للاقاله من سالف الذنوب».

ص: ۷۹

۱- ۱.تفسیر قمی / ج ۲ / ص ۱۵۰.
۲- ۲.مجمع البیان / ج ۷ / ص ۴۴۵.

د ــ نماز سجده و تعظیم در برابر عظمت و بزرگی خداونـد با گذاشـتن پیشانی بر زمین است؛ «و وضع الوجه علی الأرض کل یوم اعظاما للّه عزّ و جلّ».

ه ــ نماز به یاد خداوند بودن و به یاد خالق نظام هستی بودن است که انسان مبادا نعمت های خدا را فراموش کند؛ «و ان یکون ذاکرا غیر ناس».

و ــ نمـاز بـا حالت فروتنی و خشوع باعث طلب زیادی در دین و دنیای حلال است؛ «و یکون خاشـعا متـذللاً راغبا طالبا للزیاده فی الـدین و الـدنیا»، البته در صورتی که انسان مـداومت بر نماز و یاد خدا داشـته باشد؛ «مع ما فیه من الایجاب و المداومه علی ذکر الله عزّ و جلّ باللیل و النّهار».

ز ــ نمـاز یاد خداونـد است در شـبانه روز، برای این که انسان خالق و آفریـدگار جهان هستی را فراموش نکنـد و مبادا به دلیل فراموشی خدا دست به گناه و طغیان بزند؛ «لئلا ینسی العبد سیده و مدبّره و خالقه فیبطر و یطغی و یکون فی ذکره لربّه».

ح ــ نماز باعث دوری از گناهان و مفاسد می شود؛ «و قیامه بین یدیه زجرا له عن المعاصی و مانعا له عن انواع الفساد».(۱)

۷۱ ــ استخفاف به نماز

۱- ۱.وسائل / ج ۳ / ص ۴.

قرآن کریم در باره ی نماز عناوین مختلفی را بیان کرده است: مداومت بر نماز، محافظت از نماز و ضایع ساختن نماز. مداومت بر نماز به این معنا است که انسان نماز خودش را هیچ گاه ترک نکند. منظور از محافظت این است که در انجام مقدمات نماز از قبیل طهارت و مباح بودن لباس و مکان مقید باشد که مبادا غصبی باشد، علاوه بر آن نماز را در اول وقت و در وقت فضیلتش به جا بیاورد.

حضرت صادق علیه السلام در حدیثی می فرماید: «ما من عبد اهتمّ بمواقیت الصلوه و مواضع الشمس الاّ ضمنت له الروح عند الموت و انقطاع الهموم و الاحزان و النجاه من النار»؛ من ضامن می شوم هر انسانی که به اوقات نمازش اهمیت بدهد، اولاً: به هنگام مرگ شادمان و خوشحال و مسرور باشد. ثانیا: غم و غصه در زندگی برای او پیش نیاید. ثالثا: از عذاب الهی نجات پیدا کند.(۱)

در حدیث دیگری از امام باقر علیه السلام روایت شده که فرمودند: «اوّل ما یحاسب به العبد الصلاه فان قبلت قبل ما سویها انّ الصلاه اذا ارتفعت فی وقتها رجعت الی صاحبها و هی بیضاء مشرقه تقول حفظتنی حفظک الله»(۲)؛ یعنی اول چیزی که انسان برای آن مورد محاسبه ی الهی قرار می گیرد، نماز است که با قبولی نماز سایر اعمال پذیرفته می شود و هرگاه نماز در وقتش به جا آورده شود، نماز در عالم معنا به صورت نوری مجسم

۱- ۱.سفینه / ج ۱ / ص ۱۵۰.

۲- ۲.بحار / ج ۸۳ / ص ۹.

می شود و خطاب به انسان می گوید: مرا حفظ کردی، خداوند تو را حفظ کند. اما اگر نماز در غیر وقتش خوانده شود این نماز به صورت یک سیاهی مجسم می شود و می گوید: مرا ضایع کردی، خداوند تو را ضایع کند.

عنوان سومی که در قرآن کریم است، «اضاعه صلوه» است؛ «اضاعوا الصلوه و اتبعوا الشهوات فسوف یلقون غیا»(۱). پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای کسی که نسبت به نماز استخفاف و حالت سهل انگاری داشته باشد ۱۵ عقوبت را بیان فرمودند: برکت از عمرش می رود، برکت از رزق و مالش می رود، کم آبرو یا بی آبرو می شود، کارهای خیرش قبول نمی شود، دعایش مستجاب نمی شود، از دعای افراد صالح بهره ای نمی برد.

گرسنه و تشنه و ذلیل از دنیا می رود، فشار قبر دارد، قبر او تاریک است و تا قیامت در عذاب به سر می برد.

خداوند به او نظر رحمت نمی کند، از او محاسبه ی شدید می شود و در آتش جهنم افکنده خواهد شد.(۲)

۷۲ ـ برخورد منفی با نماز

قرآن کریم برخورد مخالفان نماز را به صورت های مختلفی بیان کرده است:

الف ـ بعضی اصلاً نماز نمی خوانند؛ «فلا صدّق و لا صلّی».(۳)

۱- ۱.مریم / ۵۹.
۲- ۲.سفینه البحار / ج ۵ / ص ۱۵۱.
۳- ۳.قیامت / ۳۱.

کفار علاوه بر این که نماز را ترک می کننـد، هنگامی هم که به سوی نماز دعوت می شونـد، نماز را مسـخره می کنند؛ «و اذا نادیتم الی الصلوه اتّخذوها هزوا»(۱)، بنا بر این برخی نماز را ترک می کنند.

ب ـ بعضـی هم مانند بنی اسـرائیل نماز را ضایع می سازند. قرآن کریم می فرماید: «فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصـلوه و اتّبعوا الشهوات».(۲)

ج ـ برخی هم مانند منافقان نماز را با کسالت و بی نشاطی می خوانند؛ «و اذا قاموا الی الصلوه قاموا کسالی».(۳)

حضـرت باقر علیه السـلام می فرماید: «لا تقم الی الصـلاه متکاسـلًا و لا متناعسا و لا متثاقلًا فانّها من خلل النفاق»(۴)؛ یعنی مبادا نماز را با حالت کسالت و حالت چرت و سنگینی بخوانی که این طور نمازی از روزنه های نفاق است.

همچنین می فرماید: «لا تتهاون بصـلاتک فانّ النبیّ قال عند موته لیس منّی من اسـتخفّ بالصلوه»؛ یعنی نسبت به نماز سستی به خرج ندهیـد و نماز را سـبک نشـمارید. پیامبر اکرم صـلی الله علیه و آله هنگام رحلت خود فرمودنـد: کسـی که نماز را سـبک بشمارد از من نیست.(۵)

امام باقر علیه السلام می فرمایند: روزی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در مسجد نشسته بودند

۱- ۱.مائده / ۵۸.

۲- ۲.مریم / ۵۹.

۳- ۳.نساء / ۱۴۲.

۴- ۴.تفسیر عیاشی / ج ۱ / ص ۱۳۷.

۵- ۵.وسائل / ج ۳ / ص ۱۵.

اذا دخل رجل فقام یصلّی فلم یتم رکوعه و لا سجوده فقال: «نقر کنقر الغراب لئن مات هذا و هکذا صلاته لیموتنّ علی غیر دینی»؛ این شخصی که نمازش را همانند کلاغی که نوک بر زمین می زند و بر می دارد انجام داد اگر به همین حال از دنیا برود به دین من از دنیا نرفته است.(۱)

۷۳ _ موانع قبولی نماز

از نظر قرآن کریم بزرگ ترین مانع و مهم ترین عامل باز دارنده از نماز، شراب و قمار شمرده شده است. قرآن کریم می فرماید: «انّما یرید الشیطان ان یوقع بینکم العداوه و البغضاء فی الخمر و المیسر و یصدّکم عن ذکر الله و عن الصلاه»(۲)؛ یعنی شیطان می خواهد به وسیله ی شراب و قمار بین شما دشمنی ایجاد کند و شما را از یاد خدا و نماز باز دارد.

در روایات بعضی از عوامل که مانع قبولی نماز است بیان شده و باید سعی و تلاش کرد که این اعمال ناپسند انجام نشود تا نماز انسان در درگاه الهی پذیرفته شود:

الف _ غیبت نمودن از مسلمان؛

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «من اغتاب مسلما او مسلمه لم یقبل الله

۱- ۱.محجه البیضاء / ج ۱ / ص ۳۴۰.

۲- ۲.مائده / ۹۱.

صلاته و لا صیامه اربعین یوما و لیله الاّ ان یغفر له صاحبه»؛ کسی که از مسلمانی غیبت کند، تا چهل روز نماز و روزه اش در درگاه الهی پذیرفته نخواهد شد مگر این که آن طرف این شخص غیبت کننده را حلال کند.(۱)

ب ــ پرداخت نکردن زکات؛

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «لا یقبل الله عزّ و جلّ صلاه رجل لا یؤدی الزکاه».(۲)

ج ــ نگاه قهرآمیز به پدر و مادر؛

حضرت صادق علیه السلام فرمودند: «من نظر الی ابویه نظر ماقت و هما ظالمان له لم یقبل الله له صلاه»(۳)؛ کسی که با عصبانیت و تندی و حالت غضب به پدر و مادر خود نگاه کند، گرچه پدر و مادر به او ظلم کرده باشند، نمازش پذیرفته نخواهد شد.

د ــ حق الناس؛

اگر حق مردم به عهده ی انسان است و انسان حق مردم را پرداخت نمی کند، این نپرداختن حق مردم مانع قبولی نماز است.(۴)

ه ــ ارتزاق از مال حرام؛

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «من أکل لقمه حرام لم تقبل له صلاه

۱- ۱.جامع الاخبار / ص ۴۱۲.
۲- ۲.حلیه الاولیاء / ج ۹ / ص ۲۵۰.
۳- ۳.کافی / ۲ / ص ۳۴۹.
۴- ۴.تنبیه الخواطر / ج ۱ / ص ۵۳.

اربعین لیله».(۱)

۷۴ _ نماز و آغاز به نام خداوند

بهترین عمل نماز است؛ امیر المؤمنین علیه السلام می فرماید: «اللّه اللّه فی الصلوه فانّها خیر العمل»(۲) و با بهترین نام خداوند (الله) شروع می شود؛ «بسم الله الرحمن الرحیم». کلمه ی «اللّه» جامع ترین نام خداوند است. این نام مبارک ۲۶۹۷ بار در قرآن کریم مطرح شده است.

تفاوت کلمه ی «اللّه» با «اله» این است که «اله» بر هر معبودی که عبادت کنندگان او را پرستش کنند اطلاق می شود حق باشد یا باطل. قرآن کریم می فرماید: «لا تتّخذوا الهین اثنین»(۳) و «ارأیت من اتّخذ الهه هواه»(۴) و «ءأنت فعلت بالهتنا»(۵). لکن کلمه ی مقدس «الله» فقط بر خداوند متعال اطلاق می شود. چون جامع همه ی صفات جلال و جمال خداوند است و این معنا بر غیر او اطلاق نمی شود.(۶)

۷۵ _ ادب ورود در نماز

سوره ی مبارکه ی حمد که اولین سوره ی قرآن کریم است، با آیه ی

۱- ۱.سفینه / ج ۱ / ص ۲۴.

۲- ۲.کافی / ج ۷ / ص ۵۲.

۳- ۳.نحل / ۵۱.

۴- ۴.فرقان / ۴۳.

۵- ۵.انبیاء / ۶۲.

۶- ۶.تفسیر تسنیم / ج ۱ / ص ۲۷۹.

کریمه ی «بسم الله الرحمن الرحیم» آغاز می شود. «بسم الله» هم در آغاز سوره و هم در آغاز کتاب الهی آمده است و خداوند با این کار ادب دینی ورود به کار و شروع عمل را به ما می آموزد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: هر کاری که با نام خداوند آغاز نگردد، ابتر است؛ «کل امر ذی بال لم یذکر فیه بسم الله فهو ابتر»(۱)، ابتر به معنای منقطع الاخر و بی فرجام است.

«بسم الله» نه تنها سرآغاز کتاب الهی است، بلکه سرآغاز همه ی کتب آسمانی بوده است. در حدیث است: «ما أنزل الله من السماء کتابا الاّ و فاتحته بسم الله الرحمن الرحیم». شروع هر کار با نام خدا روش همه ی انبیای الهی بوده، از این رو وقتی کشتی نوحدر میان امواج طوفان به راه افتاد حضرت نوح علیه السلام به یاران خویش گفت: سوار شوید که حرکت و توقف این کشتی به نام خداست؛ «و قال ارکبوا فیها بسم الله مجریها و مرسیها»(۲). حضرت سلیمان علیه السلام نیز هنگامی که ملکه ی سبا را به ایمان دعوت کرد، دعوتنامه ی خود را با نام الهی «بسم الله الرحمن الرحیم»آغاز کرد.(۳)

شروع به نام خدا مایه ی برکت کار می شود. حضرت علی علیه السلام فرمود: «بسم الله» مایه ی برکت کارهاست، همچنین در روایت است که وقتی شخصی «بسم الله» را می نوشت فرمود: «جوّدها»؛ آن را نیکو بنویس.(۴)

۱- ۱. بحار ۷۶/۳۰۵.

۲- ۲.هود / ۴۱.

۳- ۳.نمل / ۳۰؛ تفسیر تسنیم / ج ۱ / ص ۲۹۶.

۴- ۴.کنز العمال / حدیث ۲۹۵۵۸.

۷۶ _ قداست نام خداوند

نماز با مقدس ترین نام خداوند شروع می شود؛ «بسم الله الرحمن الرحیم». «بسم الله» نشانه ی قداست کار است.

«بسم الله» بیانگر جهت گیری اعتقاد انسان به خداوند متعال است.

«بسم الله» نشانه ی توحید و اعتقاد به یگانگی خداوند است.

«بسم الله الرحمن الرحیم» در نماز اولین قدم بندگی و عبودیت انسان است. و نشانه ی ضعف انسان در برابر خدا و نیاز انسان به کمک الهی است. چون کلمه ی «باء» به معنای استعانت است؛ یعنی از خداوندی که جامع همه ی کمالات است و دارای رحمت واسعه است کمک می طلبیم.

از نظر قرآن کریم هر انسانی در برابر نام مقدس خداوند دو وظیفه دارد:

وظیفه ی اول تسبیح نام خداست؛ «فسبّح باسم ربّک العظیم» و «سبّح اسم ربّک الاعلی». همان گونه که ذات اقدس خداوند منزه از عیب و نقص است و ما باید هر نقصی را از او سلب کنیم، نام مقدس او را نیز باید تسبیح و تقدیس کنیم و یکی از مراتب تسبیح و تنزیه نام خدا آن است که نام هیچ کس را نباید در ردیف نام مبارک او ذکر کرد، از این رو بعضی می گویند: اول خدا بعد فلانی؛ این سخن باطلی است.(۱)

در روایت دارد که وقتی آیه ی شریفه «فسبح باسم ربّک العظیم»نازل

۱- ۱.تفسیر تسنیم / ج ۱ / ص ۳۰۱

شد، پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: آن را در رکوع خود قرار دهید؛ «اجعلوها فی رکوعکم»، (سبحان ربّی العظیم و بحمده). وقتی آیه ی «سبح اسم ربک الاعلی» نازل شد فرمود: «اجعلوها فی سجودکم»، (سبحان ربّی الاعلی و بحمده).

وظیفه ی دوم این است که انسان ها نام خدا را مبارک بدانند و از آن تبرّک بجویند؛ «تبارک اسم ربّک ذی الجلال و الاکرام»(۱).

۷۷ _ نماز جلوه ی رحمت خداوند

هر انسان نمازگزاری حدّاقل در شبانه روز در نمازهای واجب سی بار رحمت خداوند را متذکر می گردد. زیرا بیست بار جمله ی «بسم الله الرحمن الرحیم» و ده بار جمله ی «الرحمن الرحیم» را در نماز می خواند؛ اگر هر انسانی با توجه این جملات را بگوید، یقینا رحمت الهی در روح او متجلی می گردد و انسان مظهر رحمت خداوند می گردد و به مردم رحم می کند و اگر همه به یکدیگر رحم کنند، تمام مفاسد و مشکلات از بین می رود.

نکته ی قابل توجه این که تفاوت «رحمن» با «رحیم» در آن است که «رحمن» صیغه ی مبالغه است و دلالت بر کثرت رحمت می کند و «رحیم» صفت مشبهه است و دلالت بر ثبات و دوام رحمت حق دارد.

۱- ۱.الرحمن / ۷۸.

۷۸ _ یاد قیامت در نماز

یکی از مسایـل مهمی که در نمـاز مطرح است، یاد قیامت است. وقتی در نماز می گوییم: «مالک یوم الـدین»، اقرار به مالکیت خداوند در قیامت می کنیم که در روز قیامت به حساب و کتاب همه ی انسان ها رسیدگی می شود. گرچه مسئله ی مالکیت خداونـد منحصـر به قیـامت نیست. خداونـد مالـک دنیـا نیز هست، امـا در قیـامت برای انسان روشن می شود که مالک حقیقی خداوند متعال است و به تعبیر دیگر ظرف ظهور مالکیت خداوند قیامت است؛ «لمن الملک الیوم للّه الواحد القهّار».(۱)

امام سجاد علیه السلام وقتی در نماز به جمله ی «مالک یوم الدین»می رسید، آن قدر این آیه را تکرار می کرد که نزدیک بود جان به جان آفرین تسلیم کند؛ «کان اذا قرء مالک یوم الدین یکرّرها حتی کان أن یموت».(۲)

۷۹ _ نماز و طلب هدایت

یکی از مسائـل بسـیار مهمی کـه در نمـاز از خداونـد طلـب می کنیـم، طلب هـدایت به صـراط مسـتقیم است؛ «اهـدنا الصـراط المستقیم». «صراط مستقیم» یعنی راه روشن و راهی که منزّه از افراط و تفریط است.

الف _ «صراط مستقیم» راه خداوند است؛ «هذا صراط ربّک

ص: ۹۰

۱- ۱.غافر / ۱۶.

۲- ۲.بحار / ج ۸۴ / ص ۲۴۷.

مستقیما».(۱)

ب ـ «صراط مستقیم» راه رسالت پیامبر اکرم است؛ «یس * و القرءان الحکیم * انّک لمن المرسلین * علی صراط مستقیم».(۲)

ج ـ «صراط مستقیم» راه انبیا، صدیقین، شهدا و صالحین است. در نماز می خوانیم «اهدنا الصراط المستقیم»، صراط مستقیم را قرآن در آیه ی بعد توضیح داده است؛ «صراط الّذین أنعمت علیهم ....».

و کسانی که خداوند به آن ها نعمت داده عبارتند از انبیا و صدیقین و شهدا و صالحین که آن ها را این چنین معرفی می کند؛ «من یطع اللّه و الرسول فأولئک مع الّذین أنعم الله علیهم من النبیین و الصدیقین و الشهداء و الصالحین و حسن أولئک رفیقا».(۳)

د ـ «صراط مستقیم» راه امامت است. در زیارت جامعه خطاب به امامان معصوم علیهم السلام می خوانیم: «من اعتصم بکم فقد اعتصم بالله»؛ هر کس به شما متوسل شود به خداوند متوسل شده است. قرآن کریم می فرماید: «و من یعتصم بالله فقد هدی الی صراط مستقیم»(۴)، بنا بر این از ضمیمه نمودن آن فراز زیارت جامعه و آیه ی شریفه، روشن می شود که هر کس به امامان معصوم علیهم السلام متوسل شود به صراط مستقیم راه پیدا کرده است.

۱- ۱.انعام / ۱۲۶.
۲- ۲.یس / ۱ ـ ۳.
۳- ۳.نساء / ۶۹.
۴- ۴.آل عمران / ۱۰۱.

حالا این صراط مستقیم که راه خدا و انبیا و اولیا و صدیقین و شهداست، چه راهی است که مردم در نماز به دنبال آن هستند؟

از آیه ی شریفه ی «ان الله ربّی و ربّکم فاعبدوه هذا صراط مستقیم»(۱)، استفاده می شود که صراط مستقیم راه بندگی خدا است. نه این که انسان بنده ی هوا و هوس خود باشد، نه این که انسان بنده ی هوا و هوس طاغوت ها باشد یا بنده ی هوا و هوس مردم باشد.

راه خدا و راه بندگی خدا یک راه ثابت و پایدار است، اما راهی که انسان از دیگران انتخاب کند همیشه در حال تغییر و تحول است؛ «اهدنا الصراط المستقیم».

«مستقیم» یعنی ثابت و پایدار و دارای قوام. نکته ی جالب این که اگر کسی صراط مستقیم و راه پایدار را ادامه داد خود این رونده هم دارای ثبات و استقامت می شود، از این رو قرآن می فرماید: «انّ الّذین قالوا ربّنا الله ثم استقاموا فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون»(۲). اگر کسی معتقد به خدا و قیامت بود و تمام کارهای او برای خدا بود، خود او صراط مستقیم می شود؛ «نحن الصراط المستقیم».(۳)

۸۰ _ پاداش نماز

ص: ۹۲

۱- ۱.آل عمران / ۵۱.

۲- ۲.احقاف / ۱۳.

۳- ۳.تفسیر تسنیم / ج ۱ / ص ۴۷۰.

در مورد پاداش نماز تعبیرات مختلفی در قرآن کریم وارد شده است از جمله این که قرآن کریم می فرماید: «لیوفیهم اجورهم و یزیدهم من فضله»(۱) و «لهم درجات عند ربّهم و مغفره و رزق کریم»(۲). قرآن کریم به اقامه ی نماز اطلاق «حسنه» نموده است؛ «لئن أقمتم الصلوه ... ان الحسنات یذهبن السیئات»(۳) و در جای دیگر می فرماید: هر کسی عمل حسنه ای نزد ما بیاورد، خداوند ۱۰ برابر به او پاداش می دهد؛ «من جاء بالحسنه فله عشر امثالها».(۴)

البته هر عمل حسنه ای که انسان انجام بدهد، ۱۰ برابر پاداش دارد چه روزه، چه تلاوت قرآن، چه جهاد در راه خدا، چه انفاق به مستمندان، اما در سوره ی هود به اقامه ی نماز اطلاق حسنه شده است.

مرحوم مجلسی در بحار و مرحوم کلینی در کافی و مرحوم صدوق در من لا یحضره الفقیه و شیخ طوسی در تهذیب از امام صادق علیه السلام نقل می کند که ثواب و پاداش یک نماز واجب از ۲۰ حج بیشتر است؛ «صلاه فریضه خیر من عشرین حجه». بعد از نقل این حدیث به حدیث اشکالی وارد می کند و چند پاسخ می دهد.

اشکال این است که در برابر این روایت که می گوید ثواب یک نماز از بیست حج بیشتر است، روایتی داریم که می گوید ثواب و پاداش حج از نماز

۱- ۱.فاطر / ۳۰.

۲- ۲.انفال / ۴.

۳- ۳.هود / ۱۱۴.

۴- ۴.انعام / ۱۶۰.

بیشتر است، علاوه بر آن خود حج مشتمل بر نماز است مثل نماز طواف.

الف _ نماز که بر حج برتری دارد حمل شود بر نمازهای واجب پنج گانه که ثواب نماز واجب از حج مستحبی طبعا بیشتر است، اما آنجا که ثواب حج بیشتر گفته شده، مقصود حج واجب است که نسبت به نماز مستحبی ثوابش بیشتر است.

ب _ گفته شود ثواب نمازی که از ۲۰ حج بیشتر است یا ثواب حجی که بیش از نماز است، بستگی دارد به تفاوت احوال و اشخاص و درجات معرفت و علم و عمل انسان که گاهی نماز شخصی به دلیل معرفت و کمال و اخلاص و سایر جهات از ثواب ۲۰ حج شخص عادی بیشتر است و گاهی ثواب یک حج برای شخص با معرفت و کمال از ثواب نماز شخص عادی بیشتر است.(۱)

۸۱ _ هشدار نسبت به ترک نماز

روز قیامت از مجرمان سؤال می شود که چه عاملی باعث ورود شما به جهنم گردیده است؟ می گویند: ما اهل نماز نبودیم؛ «فی جنات یتساءلون * عن المجرمین * ما سلککم فی سقر»

«قالوا لم نک من المصلّین».(۲)

تعبیرات تکان دهنده ای در اسلام در باره ی ترک نماز وارده شده از

۱- ۱.بحار الانوار / ج ۸۲ / ص ۲۲۷.

۲- ۲.مدّثّر / ۴۰ _ ۴۳.

جمله: شرک، کفر، حبط عمل، مردن به دین یهود یا نصاری، حشر با قارون و ورود به جهنم؛ «و اقیموا الصلوه و لا تکونوا من المشرکین»(۱)، از این که می فرماید مانند مشرکان نباشید، معلوم می شود ترک نماز مایه ی شرک است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: ترک نماز نشانه ی کفر است؛ «بین الایمان و الکفر ترک الصلاه».(۲)

امام علیه السلام فرمودند: «من ترک صلاته حتی تفوته من غیر عذر فقد حبط عمله»(۳)؛ هر کس نمازش را بدون عذر ترک کند، عمل او نابود خواهد شد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «من ترک الصلوه لا یرجوا ثوابها و لا یخاف عقابها فلا أبالی ان یموت یهودیا أو نصرانیا أو مجوسیا».(۴)

۸۲ _ نماز نور خداوند

از نظر اسلام نماز نور است و برای انسان نورانیت می آورد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «الصلوه نور المؤمن و الصلوه نور من الله»(۵). قرآن کریم می فرماید: منافقان خطاب به اهل ایمان می گویند: به ما توجه کنید تا از نور شما بهره مند شویم. به آن ها گفته می شود به دنیا برگردید و از آنجا کسب نور کنید؛ «یوم یقول المنافقون و المنافقات للّذین ءامنوا انظرونا

۱- ۱.روم / ۳۱.
۲- ۲.کنز العمال / ح ۱۸۸۶۹.
۳- ۳.بحار / ج ۸۲ / ص ۲۰۱.
۴- ۴.بحار / ج ۸۲ / ص ۲۰۱.
۵- ۵.مستدرک / ج ۳ / ص ۹۲.

نقتبس من نورکم قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورا».(۱)

با توجه به حدیث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که فرموده «الصلوه نور» روشن می شود که اهل ایمان که نورانی هستند، این نور را به وسیله ی عبادت خدا و نماز که مظهر بندگی انسان است به دست آورده اند.

۸۳ _ سجده در نماز

یکی از ارکان مهم نماز مسئله ی سجده است. سجده بهترین عملی است که انسان می تواند در پرتو آن به خداوند متعال نزدیک شود و در بارگاه الهی قرب و منزلت پیدا کند. قرآن کریم دستور به سجده می دهد و بعد نتیجه ی آن را قرب به خدا معرفی می کند.(۲)

از این رو حضرت رضا علیه السلام می فرماید: «اقرب ما یکون العبد الی الله و هو ساجد».(۳)

الف _ مرحوم محدث قمی در سفینه البحار می فرماید: «فسر السجود بغایه الخضوع و التذلل»؛ سجده نهایت تذلل و خاکساری انسان در برابر خداوند و عالی ترین درجه عبودیت انسان است. سجده تمایل رسیدن به سعادت انسانی است.

شخصی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله تقاضا کرد که در قیامت با آن بزرگوار محشور بشود، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: مرا با سجده طولانی کمک کن تا

۱- ۱.حدید / ۱۲.

۲- ۲.علق / ۱۹.

۳- ۳.عیون اخبار الرضا / ج ۲ / ص ۷.

در قیامت با من محشور شوی؛ «اذا اردت ان یحشرک الله معی فاطل السجود بین یدی الله الواحد القهار».(۱)

ب ـ سجده از نظر اسلام مخصوص خداوند است و اگر در قرآن کریم موضوع سجده ی ملائکه نسبت به حضرت آدم مطرح است، از باب تعظیم و تکریم حضرت آدم بوده و الاّ سجده برای خداوند بوده همان گونه که سجده ی برادران یوسف در باره ی حضرت یوسف علیه السلام نیز به منظور تکریم و تعظیم برادر بوده وگرنه سجده جز برای خداوند جایز نیست.

ج ـ سجده رمز دوران زندگی انسان و مردن انسان و زنده شدن او در عالم قیامت است. حضرت علی علیه السلام می فرماید: سجده اولی که انسان انجام می دهد به این معناست که انسان از خاک خلق شده، سجده ی دوم رمز این است که انسان بالاخره به خاک بر می گردد و سر برداشتن از سجده ی دوم رمز این است که انسان در قیامت از خاک بیرون می آید و زنده می شود.(۲)

«منها خلقناکم و فیها نعیدکم و منها نخرجکم تاره اخری»(۳)

د ـ قرآن کریم وقتی اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله را معرفی می کند می فرماید: اثر سجده در چهره ی آنان آشکار است؛ «سیماهم فی وجوههم من اثر السجود».(۴)

۱- ۱.بحار / ج ۸۵ / ص ۱۶۴.

۲- ۲.نور الثقلین / ج ۳ / ص ۳۸۳.

۳- ۳.طه / ۵۵.

۴- ۴.فتح / ۲۹.

و ـ یکی از القاب مبارک امام زین العابدین علیه السلام سجاد است و علت آن این است که اثر سجود در مواضع سجده حضرت دیده می شد.

ز ـ در باره ی امام کاظم علیه السلام می خوانیم: «حلیف السجده الطویله و الدموع الغزیره و المناجات الکثیره و الضراعات المتصله»؛ امام کاظم علیه السلام هم پیمان با سجده های طولانی بود و همدم اشک های فراوان و مناجات فراوانی با خداوند داشت و تضرع و ناله ی او به درگاه الهی به طور پیوسته بود.

۸۴ ـ قداست و عظمت مساجد

خداوند در قرآن می فرماید: کیست ستم کارتر از منع کننده از یاد خدا در مساجد الهی و تلاش گر در ویرانی آنها.

«و من أظلم ممّن منع مساجد الله ان یذکر فیها اسمه و سعی فی خرابها أولئک ما کان لهم ان یدخلوها الاّ خائفین لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الاخره عذاب عظیم»(۱)

از جمله ی «مساجد الله» استفاده می شود که مساجد از قداست و عظمت خاصی برخوردار است. چون کلمه ی «مساجد» اضافه به «الله» شده و این نشانه ی آن است که مساجد خانه های خداوند در زمین است. چنان که در حدیثی از امام صادق علیه السلام رسیده که می فرماید: «انّما أمر

۱- ۱.بقره / ۱۱۴.

باتیان المساجد لانّها بیوت الله فی الأرض»(۱)؛ بر شما باد آمدن به مساجد، زیرا مساجد خانه های خداوند در زمین هستند.

۸۵ _ مساجد محل عبادت خداوند

از جمله ی «ان یـذکر فیها اسـمه» اسـتفاده می شود که مساجد محل عبادت و پرسـتش الهی است و هر کاری غیر از عبادت در مساجـد انجـام بگیرد، لغو و بیهوده است، چنـان که پیـامبر اکرم صـلی الله علیه و آله فرمودنـد: «کل جلوس فی المسـجد لغو الاّ ثلاـثه قرائه مصـلّ او ذکر الله او سائـل عن علم»(۲)؛ یعنی هر نـوع جلـوس و نشـستی در مسـجد لغـو و بیهوده است مگر این که انسان نماز بخواند یا به یاد خدا مشغول باشد یا مسایل علمی مطرح شود.

۸۶ _ ویران کننده مساجد ظالم ترین انسان

این که می فرمایـد کسـی که تلاش در تخریب و ویرانی مساجـد می کند ظالم ترین انسان است. به قرینه تقابل روشن می شود کسی که در عمران و آبادی مساجد تلاش کند در بهترین وضعیت ایمانی به سر می برد.(۳)

خرابی و ویرانی مسـجد منحصـر به تخریب فیزیکی نیست که مسجدی را خراب کنند و به جای آن منزل یا مغازه بسازند، بلکه هر

۱- ۱.امالی صدوق / ص ۲۹۳.
۲- ۲.بحار / ج ۷۷ / ص ۸۶.
۳- ۳.تفسیر کبیر / ج ۴ / ص ۱۲.

برنامه ای که از رونق مسجد بکاهد تلاش در ویرانی مسجد محسوب می شود.(۱)

۸۷ _ شرایط آباد کنندگان مسجد

از نظر اسلام مسجد مرکز عبادت و بندگی خداست و مرکز اجتماع فرهنگی مسلمانان است، از این رو هم متولّیان مسجد باید افراد صالح و شایسته و مؤمن باشند و هم برنامه هایی که در مسجد اجرا می شود باید سازنده و رشد دهنده و آموزنده باشد، بنا بر این معماران و آباد کنندگان مساجد باید اهل ایمان و تقوا و پرهیزکاری باشند نه کسانی که اعتقادی به خدا و قیامت ندارند، از این رو قرآن کریم می فرماید: «ما کان للمشرکین ان یعمروا مساجد الله»(۲)؛ مشرکان و بیگانگان از دین اسلام حقی در آبادی و تعمیر مساجد ندارند.

در آیه ی بعد می فرماید: «انّما یعمر مساجد الله من ءامن بالله و الیوم الاخر و اقام الصلوه و اتی الزکوه و لم یخش الاّ الله فعسی أولئک ان یکونوا من المهتدین»(۳)؛ یعنی مساجد خدا را تنها کسانی باید آباد کنند که به خداوند و روز قیامت معتقد باشند، علاوه بر آن نماز را بر پا دارند و زکات اموالشان را پرداخت کنند و جز از خداوند متعال ترس و هراس ندارند، امید

۱- ۱.اقتباس از تفسیر نمونه / ج ۱ / ص ۴۱۱.

۲- ۲.توبه / ۱۷.

۳- ۳.توبه / ۱۸.

است که چنین افرادی از هدایت یافتگان باشند، بنا بر این از این آیه استفاده می شود که متولیان و معماران مساجد باید دارای سه شرط باشند:

الف _ از جهت اعتقادی: مؤمن به خدا و قیامت باشند؛ «من ءامن بالله و الیوم الاخر».

ب _ از جهت علمی: نماز را بر پا دارند و اهل زکات باشند؛ «و اقام الصلوه و اتی الزّکوه».

ج _ ازجهت روحی: شجاع و با صلابت باشند؛ «و لم یخش الاّ الله».(۱)

۸۸ _ ترس از خداوند از اوصاف متولیان مساجد

قرآن کریم همان وصفی را که برای انبیا ذکر می کند، برای متولیان مسجد نیز ذکر می کند، و آن این که جز از خداوند متعال خشیت و ترس نداشته باشند؛ «الذین یبلغون رسالات اللّه و یخشونه و لا یخشون احدا الاّ الله».(۲)

در روایات عناوین مختلفی در باره ی مسجد بیان شده است از جمله:

الف _ اهمیت مسجد سازی. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: هر کسی مسجد بسازد اگر چه به اندازه ی لانه ی مرغی باشد خداوند در بهشت خانه ای برای او بنا می کند؛ «من بنی مسجدا و لو کمفحص قطاه بنی الله

۱- ۱.تفسیر نور / ج ۵ / ص ۳۳.

۲- ۲.احزاب / ۳۹.

له بیتا فی الجنه».(۱)

ب ـ مسجد بازار آخرت است؛ «المساجد سوق من اسواق الاخره قِراها المغفره و تحفتها الجنه».(۲)

ج ـ تشکیل جلسات قرائت قرآن و تفسیر قرآن و اصولاً مباحث مختلفی که در زمینه قرآن کریم است باید در مساجد باشد؛ «انما نصبت المساجد للقرآن».(۳)

د ـ در روایات برای کسانی که به مساجد رفت و آمد می کنند بهره های فراوان و برکات زیادی ذکر شده از جمله دوست خوب پیدا کردن، اطلاعات و آگاهی های مفید پیدا نمودن، دوری از گناه و معصیت و مشمول رحمت خداوند شدن؛

«من اختلف الی المسجد اصاب احد الثمان اخا مستفادا فی الله. أو علما مستطرفا او آیه محکمه أو رحمه منتظره او کلمه تردّه عن ردیً او یسمع کلمه تدلّه علی هدی او یترک ذنبا خشیه او حیاء».(۴)

۸۹ ـ وظایف مسلمان نسبت به مساجد

هر مسلمانی نسبت به مساجد الهی وظایفی دارد:

الف ـ اولین وظیفه این است که عبادت و نماز و دعای خود را در مسجد

۱- ۱.بحار / ج ۷۷ / ص ۱۲۱.

۲- ۲.مستدرک / ج ۳ / ص ۳۶۱.

۳- ۳.وسائل / ج ۳ / ص ۴۹۳.

۴- ۴.امالی صدوق / ۳۱۸.

انجام دهد. قرآن کریم می فرماید: «و أقیموا وجوهکم عند کل مسجد و ادعوه مخلصین له الدّین»(۱)؛ یعنی توجه خویش را در هر مسجد و به هنگام عبادت به سوی خداوند نمایید و تنها او را بخوانید در حالی که دین خود را برای او خالص گردانید.

مرحوم طبرسی در تفسیر این آیه ی شریفه می فرماید: مفسران چند وجه را در معنای آیه ی شریفه بیان کرده اند:

۱ ـ نماز را در هر مسجدی که رسیدید بخوانید و نگویید در مسجد خودمان باید نماز بخوانیم.

۲ ـ نمازهای روزانه را در مسجد بخوانیم.

۳ ـ نماز را با نیت خالص بخوانیم.(۲)

ب ـ اگر خطری از ناحیه ی دشمنان متوجه مساجد شد، انسان مسلمان باید دفاع نماید و اصولاً یکی از اهداف تشریع جهاد و دفاع حفظ مساجد و حفظ مراکز عبادی مسلمانان است که خداوند می فرماید: «و لولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لهدّمت صوامع و بیع و صلوات و مساجد یذکر فیها اسم الله کثیرا»(۳)؛ یعنی اگر خداوند بعضی از مردم را به وسیله ی بعض دیگر دفع نکند، مراکز عبادی و مساجد خدا که نام خدا در آن بسیار برده می شود، نابود می گردد.

۱- ۱.اعراف / ۲۹.
۲- ۲.مجمع البیان / ج ۲ / ص ۴۱۱.
۳- ۳.حج / ۴۰.

ج ـ هر مسلمانی هنگام رفتن به مسجد بهترین و زیباترین لباس خود را بپوشد؛ «یا بنی ءادم خذوا زینتكم عند كل مسجد»(۱). در روایت است كه حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام وقتی به نماز بر می خاست، زیباترین لباس خود را می پوشید، علت را جویا شدند فرمود: «انّ اللّه جمیل و یحب الجمال فاتجمّل لربی»، بعد همین آیه ی شریفه را تلاوت فرمودند.(۲)

از روایات وظایف و احكام دیگری درباره مسجد استفاده می شود از جمله:

۱ ـ خواندن دعا به هنگام ورود و خروج.

۲ ـ مقدم داشتن پای راست هنگام ورود و پای چپ هنگام خروج.

۳ ـ خواندن نماز تحیّت.

۴ ـ رفتن به مسجد با طهارت.

۵ ـ حرمت تنجیس مسجد ۶ ـ پرهیز از خوابیدن در مسجد ۷ ـ پرهیز از اعلام اشیای گمشده ۸ ـ پرهیز از خرید و فروش در مسجد ۹ ـ پرهیز از سخنان بیهوده ۱۰ ـ تمیز نگه داشتن مسجد: «من كنس المسجد یوم الخمیس لیله الجمعه فاخرج منه التراب ... غفر الله له».(۳)

۱۱ ـ پرهیز از مجالست با اهل دنیا؛ «یأتی فی آخر الزمان قوم یأتون المساجد فیقعدون حلقا ذكرهم الدنیا و حبّ الدنیا لا تجالسوهم فلیس

۱- ۱.اعراف / ۳۱.

۲- ۲.مجمع البیان / ج ۱ / ص ۴۱۲.

۳- ۳.وسائل / ج ۳ / ص ۵۱۱.

للّه فیهم حاجه».(۱)

۹۰ _ مسجد مرکز عبادت

از نظر قرآن کریم مساجد مرکز عبادت خداست و غیر خدا نباید پرستش شود. قرآن کریم می فرماید: «و أنّ المساجد للّه فلا تدعوا مع الله احدا»(۲) و «و مساجد یذکر فیها اسم الله کثیرا»(۳)؛ در مساجد باید نام خدا و یاد خدا فراوان مطرح شود.

نماز از جمله عباداتی است که ثواب و فضیلت آن در مکان ها و زمان های مختلف به دلیل شرافت زمان و مکان تفاوت پیدا می کند. مثلاًـ ثواب نماز در شب و روز جمعه غیر از سایر ایام هفته است. نماز در شب قدر یقینا ثواب بیشتری دارد. همان گونه که از نظر مکان نماز فضیلت و ثواب آن متفاوت است؛ مثلاً نماز در مسجد الحرام ثواب صد هزار رکعت نماز را دارد؛ «صلاه فی مسجد الحرام افضل من مأه الف صلاه».(۴)

نماز در مسجد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله معادل ۱۰ هزار نماز است؛ «صلاه فی مسجد المدینه عشره الاف صلاه»(۵). همچنین نماز در مسجد کوفه برابر هزار نماز است؛ «صلاه فی مسجد الکوفه الف صلاه».(۶)

نماز در مسجد محله برابر با ۲۵ نماز است و نماز در مسجد بازار برابر با

۱- ۱.وسائل / ج ۳ / ص ۴۹۳.

۲- ۲.جن / ۱۸.

۳- ۳.حج / ۴۰.

۴- ۴.بحار / ج ۹۹ / ص ۲۴۱.

۵- ۵.بحار / ج ۹۹ / ص ۳۷۸.

۶- ۶.بحار / ج ۱۰۰ / ص ۴۰۰.

۱۲ نماز است؛ «صلاه فی مسجد القبیله خمس عشرون صلاه و صلاه فی مسجد السوق اثنتا عشره».(۱)

۹۱ _ نماز جماعت

قرآن کریم در سوره ی بقره موضوع نماز جماعت را بیان کرده است؛ «اقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه و ارکعوا مع الراکعین»(۲)؛ این آیه ی شریفه خطاب به یهودیان است. در جمله ی «أقیموا الصلوه» امر به اصل آوردن نماز است. جمله ی «و ارکعوا مع الراکعین» امر به جماعت است و علت این که فرموده «و ارکعوا مع الراکعین»، آن است که نماز یهودیان پیش از اسلام رکوع نداشته است و بعد از اسلام موظف شدند نمازشان را همانند نماز مسلمانان بخوانند و با رکوع انجام دهند.(۳)

۹۲ _ توجه به جنبه های اجتماعی نماز

جملاتی که در نماز گفته می شود به صورت جمع بیان شده مانند: «نعبد»، «نستعین»، «اهدنا». این تعبیرات نشانگر آن است که اسلام به جمع و جماعت توجه دارد. همان گونه که در پایان نماز «السلام علیکم» و «السلام علینا» نیز به صورت جمع بیان شده است، همه ی این ها دلیل بر

۱- ۱.بحار / ج ۱۰۲ / ص ۲۷۰.

۲- ۲.بقره / ۴۳.

۳- ۳.تفسیر کبیر / ج ۳ / ص ۴۷.

این است که در نماز به جنبه ی اجتماعی نیز توجه شده است.

شخصی خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله رسید و گفت: چشم من ضعیف است و نمی توانم به مسجد بیایم و کسی نیست که با یاری او به مسجد بیایم. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ریسمانی را از منزل خود به مسجد ببند و به کمک آن در جماعت حضور پیدا کن؛ فقال: یا رسول الله انا ضریر البصر و ربما اسمع النداء و لا اجد من یقودنی الی الجماعه و الصلوه معک فقال له النبی: «شدّ من منزلک الی المسجد حبلاً و احضر الجماعه».(۱)

شرکت در نماز جماعت انسان را از نفاق حفظ می کند.(۲)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: کسی که صدای اذان را بشنود و بدون دلیل نماز جماعت را ترک کند، نماز (او ارزشی) ندارد؛ «من سمع النداء فلم یجبه من غیر عله فلا صلاه له»(۳) و همچنین فرمودند: هر کسی که برای خواندن نماز جماعت به طرف مسجد حرکت کند، به شماره ی هر قدمی که بر می دارد هفتاد گناه او از بین می رود و هفتاد ثواب برای او ملاحظه می شود و به همین اندازه رفعت درجه و مقام پیدا می کند.

در ارزش نماز جماعت همین بس که هر انسانی برای شرکت در نماز جماعت از منزل خارج شود یا در مسجد به انتظار نماز جماعت به سر برد، خداوند به چنین شخصی که در انتظار نماز بوده پاداش نماز را عنایت

۱- ۱.وسائل / ج ۳ / ص ۳۷۷.

۲- ۲.مستدرک / ج ۱ / ص ۴۸۸.

۳- ۳.وسائل / ج ۵ / ص ۳۷۵.

می فرماید.(۱)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «لئن اصلّی الصبح فی جماعه احبّ الیّ من ان اصلّی لیلتی حتی اصبح»(۲)؛ اگر نماز صبح را به جماعت بخوانم در نظرم محبوب تر از عبادت و شب زنده داری تا صبح است، به دلیل همین فضیلت و پاداش هاست که اگر تعداد نمازگزاران از ۱۰ نفر بیشتر شود پاداش آن را ملائکه نمی توانند ثبت و ضبط کنند.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «صلاه الرجل فی جماعه خیر من صلاته فی بیته اربعین سنه» قیل یا رسول الله صلاه یوم؟ فقال صلی الله علیه و آله : «صلاه واحده».(۳)

۹۳ _ نماز جمعه

«اذا نودی للصلوه من یوم الجمعه فاسعوا الی ذکر الله و ذروا البیع

..... و اذا رأوا تجاره أو لهوا انفضوا إلیها و ترکوک قائما قل ما عند اللّه خیر من اللّهو و من التّجاره و اللّه خیر الرازقین»(۴)

الف _ «نودی» از ماده ی ندا به معنای بانگ بر آوردن است و در اینجا به معنای اذان است. زیرا در اسلام؛ ندایی برای نماز جز اذان نداریم. چنان که

۱- ۱.کنز العمال / ج ۸ / ح ۲۲۸۱۸.
۲- ۲.کنز العمال / ج ۸ / ح ۲۲۷۹۲.
۳- ۳.مستدرک / ج ۱ / ص ۴۸۸.
۴- ۴.جمعه / ۹ _ ۱۱.

قرآن می فرماید: «و اذا نادیتم الی الصلوه اتّخذوها هزوا».(۱)

ب ــ در این که چرا روز جمعه را جمعه نامیده اند به دلیل اجتماع مردم برای اقامه ی نماز باشکوه جمعه است.

ج ــ در اهمیت نماز جمعه همین بس که در این آیه تعبیر به سعی و تلاش برای آن شده است. در مورد شرکت در نماز جماعت روایت داریم که با طمأنینه و وقار حرکت کنید؛

«اذا اقمت الصلوه فلا تأتوها و أنتم تسعون و آتوها و انتم تمشون و علیکم السکینه»، بنا بر این جمله ی «فاسعوا»؛ بشتابید دلالت بر اهمیت نماز جمعه دارد.

د ــ منظور از «ذکر الله» نماز جمعه است، به دلیل این که نماز جمعه مشتمل بر یاد خداوند است.

۹۴ ــ مقدم داشتن نماز جمعه بر هر کار

جمله ی «و ذروا البیع»؛ یعنی خرید و فروش را رها کنید. این جمله در حقیقت نهی از هر عملی است که انسان را از نماز جمعه باز دارد و منحصر به خرید و فروش نیست، بلکه شامل اجاره و صلح و مضاربه و درس و بحث و سایر مشاغل نیز می شود.

جهت این که مسئله ی خرید و فروش را مطرح کرد، این است که

۱- ۱.مائده / ۵۸.

موضوع خرید و فروش روشن ترین عملی است که انسان را از نماز جمعه باز می دارد.(۱)

۹۵ _ نماز جمعه و رسیدن به خیر حقیقی

الف) سرّ این که فرمود آنچه نزد خداست از لهو و تجارت بهتر است، این است که ثواب خدا خیر حقیقی و دائمی و همیشگی است، اما آنچه در لهو و تجارت است اگر خیری در آن باشد، خیر خیالی و باطل و غیر دائمی است، چه بسا اشتغال به لهو و سرگرمی های غیر مفید خشم خدا را در بر دارد.

کلمه ی «خیر» در آیه ی شریفه به معنای تفضیلی نیست و الاّ لازم می آید لهو و تجارت خیر باشد و آنچه نزد خداست بهتر از آن باشد با این که اصولاً لهو در مقابل و مقایسه با آنچه نزد خداست اصلاً خیر نیست.

کلمه ی «خیر» مانند کلمه ی «خیر» در آیه ی شریفه ی «ءارباب متفرقون خیر ام الله الواحد القهار»(۲) است، این چنین نیست که داشتن ارباب متفرق خوب باشد، و خدا از آن ها بهتر باشد، بلکه اصلاً آن ها خیر نیستند.(۳)

از جمله ی «ترکوک قائما» استفاده می شود که پیامبر صلی الله علیه و آله نماز جمعه را

۱- ۱.المیزان / ج ۱۹ / ص ۵۵۲.

۲- ۲.یوسف / ۳۹.

۳- ۳.المیزان / ج ۱۹ / ص ۵۵۵.

ایستاده می خواند و اولین کسی که نماز جمعه را نشسته خوانده معاویه بوده است.

۹۶ _ دنیا پرستان و رها کردن نماز جمعه

اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله از نظر ایمانی در یک درجه نبودند؛ بعضی برای اعزام شدن به جبهه و جهاد می آمدند و به دلیل نبود امکانات، پیامبر صلی الله علیه و آله نمی توانست آنان را اعزام کند، گریه کنان بر می گشتند؛ «و أعینهم تفیض من الدمع حزنا ألّا یجدوا ما ینفقون»(۱)، بعضی هم به دلیل مسایل مادی پیامبر را تنها می گذاشتند؛ «و ترکوک قائما».

ویژگی های نماز جمعه

از مهم ترین نمازهای واجب، نماز جمعه است. نماز جمعه در اسلام از اهمیت خاص و امتیازات ویژه ای برخوردار است. برخی از خصوصیات و ویژگی های نماز جمعه عبارت است از:

۱ _ نماز جمعه باید به جماعت خوانده شود و با کمتر از پنج نفر نمی توان نماز جمعه را اقامه کرد.

۲ _ نماز جمعه دو رکعت است و جای نماز ظهر را می گیرد و دو خطبه ای که قبل از نماز جمعه خوانده می شود، در حقیقت به جای دو رکعت محسوب

۱- ۱.توبه / ۹۲.

می شود.

۳ _ نماز جمعه همانند نماز صبح است و مستحب است که حمد و سوره را بلند بخوانند و نیز مستحب است که در رکعت اول سوره ی جمعه و در رکعت دوم سوره ی منافقین خوانده شود.

۴ _ در نماز جمعه دو قنوت مستحب است؛ یکی قبل از رکوع رکعت اول و دیگری بعد از رکوع رکعت دوم.

۵ _ خواندن دو خطبه قبل از نماز جمعه واجب است چنان که ایستادن خطیب به هنگام ایراد خطبه واجب است و شخصی که خطبه می خواند همان شخص باید نماز جمعه را بخواند.

۶ _ ستایش و حمد و سپاس خداوند در هر دو خطبه واجب است.

۷ _ توصیه و سفارش نمازگزاران به تقوا و پرهیزکاری واجب است.

۸ _ درود فرستادن و سلام بر پیامبر و ائمه معصومین علیهم السلام نیز لازم است.

۹ _ لازم است خطیب جمعه در خطبه ها مصالح و مفاسد دنیا و دین مردم را بیان کند و مردم را از حوادث روزگار و اخبار جهان آگاه سازد.

۱۰ _ مستحب است امام جمعه به هنگام ایراد خطبه شمشیر یا عصایی در دست داشته باشد.(۱)

در حدیث آمده است که اگر کسی در سرما و گرما در نماز جمعه شرکت

۱- ۱.تفسیر نمونه / ج ۲۴ / ص ۱۳۷.

کند، اهل بهشت است؛ قال رسول الله صلی الله علیه و آله : «الا أخبرکم باهل الجنّه؟ من لا یشغله عن الجمعه حر شدید و لا برد شدید».(۱)

حضرت علی علیه السلام فرمود: اگر کسی سه هفته پشت سر هم بدون عذر نماز جمعه را ترک کند از جمله ی منافقان به حساب می آید؛ «من ترک الجمعه ثلاثا متتابعه لغیر علّه کتب منافقا».(۲)

در روایات اهل بیت از نماز جمعه با تعبیرات خاصی یاد شده که بیانگر اهمیت نماز جمعه است؛

۱ _ نماز جمعه حج مساکین است؛ «و الجمعه حج المساکین».(۳)

۲ _ نماز جمعه تکریم از مؤمنان است؛ «ان الله اکرم المؤمنین بالجمعه».(۴)

۳ _ نماز جمعه جهت توبیخ و ملامت منافقان است؛ «توبیخا للمنافقین».(۵)

۴ _ نماز جمعه پیوند با امام و رهبر مسلمین است؛ «و لا الجمعه الّا بامام».(۶)

و خلاصه روز جمعه که سید الایام است، بر پایی نماز جمعه در آن روز باعث می شود خداوند رحمت خویش را شامل حال مؤمنین بنماید. پیامبر

ص: ۱۱۳

۱- ۱.کنز العمال / ج ۷ / ح ۲۱۰۸۵.

۲- ۲.مستدرک / ج ۸ / ص ۶۲۹۱.

۳- ۳.وسائل / ج ۵ / ص ۱۱.

۴- ۴.مستدرک / ج ۶ / ص ۶.

۵- ۵.مستدرک / ج ۶ / ص ۶.

۶- ۶.مستدرک / ج ۶ / ص ۱۳.

اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «و هی ساعه یرحم الله فیها المؤمنین و المؤمنات».(۱)

۹۷ _ نماز شب

قرآن کریم هشت ویژگی برای اهل ایمان بیان می کند که قسمتی از آن در باره ی افرادی است که اهل تهجّد و نماز شب هستند و بعد در پایان می فرماید: پاداش نماز شب را هیچ فردی جز خداوند نمی داند؛ «انّما یؤمن بایاتنا الّذین اذا ذکّروا بها خرّوا سجّدا و سبّحوا بحمد ربهم و هم لا یستکبرون»(۲). در این آیه به چهار ویژگی مؤمنان اشاره شده است: اولاً می فرماید: تنها کسانی به آیات ما ایمان می آورند که هرگاه این آیات به آن ها یادآوری می شود به سجده می افتند. ثانیا تسبیح الهی را به جا می آورند. ثالثا حمد و سپاسگزاری خدا را انجام می دهند. رابعا اهل تواضع و فروتنی هستند و هیچ گونه استکباری ندارند.

در آیه ی بعدی می فرماید: «تتجافی جنوبهم عن المضاجع یدعون ربّهم خوفا و طمعا و مما رزقناهم ینفقون»(۳)؛ در این آیه نیز به چهار ویژگی دیگر مؤمنان اشاره شده است: اول این که پهلوهای خود را از بسترها در دل شب دور می سازند. دوم و سوم این که آنان پروردگار خود را با بیم و امید می خوانند؛ «یدعون ربّهم خوفا و طمعا»؛ یعنی آن ها اهل

۱- ۱.مستدرک / ج ۶ / ص ۴۱.

۲- ۲.سجده / ۱۵.

۳- ۳.سجده / ۱۶.

خوف و رجا هستند نه از عذاب او احساس ایمنی می کنند و نه از رحمت الهی نا امید می باشند. آخرین ویژگی مؤمنان این است که از آنچه به آن ها روزی دادیم انفاق می کنند.

در سومین آیه به پاداش بزرگ و مهم و ارزشمند مؤمنان نماز شب خوان اشاره می کند و می فرماید: «فلا تعلم نفس ما أخفی لهم من قرّه اعین جزاء بما کانوا یعملون»(۱)؛ یعنی هیچ کس نمی داند چه پاداش مهمی به عنوان چشم روشنی برای آن ها در نظر گرفته شده و این پاداش فوق العاده بزرگ جزای اعمالی است که انجام دادند.

تعبیر به هیچ کس نمی داند؛ «فلا تعلم نفس» و نیز تعبیر به آنچه مایه ی روشنی چشم هاست؛ «قرّه أعین»، بیانگر عظمت و بزرگی این پاداش الهی است.(۲)

۹۸ _ راز پنهان بودن پاداش نماز شب

مرحوم طبرسی در مجمع البیان می فرماید: در اینجا این سؤال مطرح است که چرا این پاداش عظیم مخفی نگه داشته شده است؟ وی سه پاسخ برای این سؤال بیان می کند:

۱ _ امور مهم و بسیار باارزش آن چنان است که با الفاظ و کلام به آسانی حقیقت آن را نمی توان درک کرد و با این حال گاهی اخفا و ابهام نشاط

۱- ۱.سجده / ۱۷.

۲- ۲.تفسیر نمونه / ج ۱۷ / ص ۱۴۸.

انگیزتر است.

۲ ـ اصولاً چیزی که مایه ی روشنی چشم هاست آنقدر دامنه اش گسترده است که علم و دانش انسان به تمام خصوصیات آن نمی رسد.

۳ ـ چون این پاداش برای نمازی بیان شده که خود مخفی است، پس متناسب با عمل مخفی آن است که جزا و پاداش این عمل هم مخفی باشد.

در حدیثی آمده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «ان الله یقول اعددت لعبادی الصالحین ما لاعین رأت و لا اذن سمعت و لاـ خطر علی قلب بشر»؛ خداوند می فرماید: من برای بندگان صالح خود نعمت هایی را فراهم کردم که هیچ چشمی ندیده و هیچ گوشی نشنیده و بر قلب هیچ فردی خطور نکرده است.(۱)

۹۹ ـ دستور نماز شب به پیامبر اکرم

در دو مورد در قرآن کریم دستور به نماز شب به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله داده شده است؛ «و من اللیل فتهجّد به نافله لک»(۲) و «یا أیّها المزمّل * قم اللیل الاّ قلیلاً * نصفه او انقص منه قلیلاً * اوزد علیه و رتّل القرءان ترتیلاً»(۳)؛ یعنی ای جامه به خود پیچیده شب را جز اندکی به پاخیز نیمی

۱- ۱.مجمع البیان / ج ۸ / ص ۳۳۱.

۲- ۲.اسراء / ۷۹.

۳- ۳.مزمّل / ۱ ـ ۴.

از شب را یا اندکی از آن کم کن یا مقداری بر نصف بیفزا و قرآن را شمرده شمرده و به صورت واضح و روشن تلاوت کن، به دلیل این که ما سخن و گفتار سنگینی را به تو القا می کنیم؛ «انا سنلقی علیك قولاً ثقیلاً»، بعد می فرماید: این دستور به عبادت شبانه و تلاوت قرآن برای این است که برنامه ی مناجات شبانه و تلاوت قرآن و تهجّد در شب پابرجاتر و با استقامت تر است؛ «انّ ناشئه اللیل هی اشدّ وطأ و اقوم قیلاً». به دنبال آن می فرماید: این دستور به نماز شب بدین جهت است که تو در روز سعی و تلاش فراوانی داری و فرصت عبادت زیاد را با خداوند نداری؛ «ان لک فی النهار سبحا طویلاً».

منظور از «قول ثقیل»، قرآن کریم است و سنگینی آن به واسطه یکی از این چند وجه است: یا محتوا و مطالب عالی آن سنگین است به طوری که این کلام الهی را تنها کسی می فهمد که از طهارت روح و باطنی پاك برخوردار باشد، یا عمل کردن به دستورات و فرامین قرآن کریم بسیار سخت و سنگین است و یا این که اجرای قوانین آن در جامعه بشری سنگین است؛ نشانه این مطلب مصائب و ناملایماتی است که پیامبر در این مسیر تحمل کرد؛ او را مسخره کردند، به ایشان اهانت کردند، جنگ به راه انداختند و ...

۱۰۰ _ نماز شب مستحب مؤکّد

آیا این قیام شبانه بر پیامبر صلی الله علیه و آله و مسلمانان واجب بوده و بعدا این

حکم وجوب نسخ شده است؟ مرحوم علامه طباطبایی می گوید: دلیلی نداریم که قیام شب و نماز شب بر مسلمانان واجب بوده و بعدا وجوب آن نسخ شده، بلکه از ابتدا بر پیامبر واجب و بر سایر مسلمانان مستحب مؤکد بوده است.

الف _ در بیان اینکه منظور از «ناشئه اللیل» چیست اقوالی ذکر شده است به این شرح:

الف _ «ناشئه» یعنی ساعت های شب که حادث می شود. ب _ ایستادن به هنگام شب ج _ ایستادن در همه شب د _ اول شب. از مجموع اقوال چهارگانه می توان استفاده کرد که مقصود برنامه ی قیام برای تلاوت قرآن و نماز شب است. در حدیث است: «قیامه عن فراشه لا یرید الاّ اللّه».

ب _ «اشدّ وطأ» یا به معنای مشقت و زحمتی است که قیام شبانه دارد یا به معنای تأثیرات ثابت و راسخی است که در پرتو این عبادت در روح انسان حاصل می شود و انسان به واسطه ی آن می تواند تهذیب نفس کند و منظور از «أقوم قیلاً» اشاره به تلاوت قرآن است که سخنی پابرجا و ثابت است.(۱)

۱۰۱ _ سحر بهترین فرصت برای نماز شب

بهترین فرصت برای نماز شب و مناجات با خدا، هنگام سحر است. زیرا اولاً: فرصت عبادت در روز کم است. ثانیا: خالی از ریا نیست. ثالثا:

۱- ۱.تفسیر نمونه / ج ۲۵ / ص ۱۷۶.

توجهی که انسان در شب دارد در روز ندارد. رابعا: عبادت هر چه مخفی تر باشد فضیلت آن بیشتر است، از این رو قرآن کریم دلیل مناجات شبانه را اشتغالات در روز می داند؛ «ان لک فی النهار سبحا طویلاً»؛ «سبح» به معنای دویدن و راه رفتن در آب است که در اینجا کنایه از اشتغالات روزانه است. در آیه ی دیگر می فرماید: «و جعلنا النهار معاشا».

قرآن کریم بعد از دستور به نمازهای پنج گانه که واجب است، موضوع نماز شب را بیان می کند و به پیامبر خطاب می کند: قسمتی از شب را برخیز و قرآن و نماز بخوان که این برنامه یک وظیفه ی اضافی برای توست تا خداوند تو را به مقام محمود و پسندیده برساند و مبعوث سازد؛ «و من اللیل فتهجّد به نافله لک عسی ان یبعثک ربّک مقاما محمودا».(۱)

مفسران بزرگوار تعبیر «و من اللیل فتهجّد به» را اشاره به نماز شب دانسته اند، گرچه آیه ی شریفه صراحتی در این معنا ندارد، لیکن شواهد و قراین نشان می دهد که منظور نماز شب است.

«تهجّد» از ماده ی «هجود» به معنای خواب است، لیکن وقتی به باب تفعل می رود، به معنای از بین بردن خواب و انتقال به حال بیداری می باشد.(۲)

ضمیر «فتهجّد به» گرچه به قرآن بر می گردد، لیکن مقصود نماز شب است و اصولاً متهجّد به کسی می گویند که نماز شب می خواند.

۱- ۱.اسراء / ۷۸.

۲- ۲.تفسیر نمونه / ج ۱۲ / ص ۲۲۴.

۱۰۲ _ وجوب نماز شب بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

کلمه ی «نـافله» به معنـای زیـادی است؛ یعنی این برنـامه ی نمـاز شب یـک برنـامه ی اضـافی است علاـوه بر نمازهـای واجب. بسـیاری از مفسـران این جمله را دلیل بر این معنا دانسـته اند که نماز شب بر پیامبر اکرم صـلی الله علیه و آله واجب بوده، چون می فرماید: «نافله لک»این برنامه لزوم و وجوبش مربوط به شخص پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است.

علاوه بر آن کلمه «فتهجّد» فعل امر است و دلالت بر وجوب دارد، اما نماز شب برای سایر مردم مستحب مؤکد است و اصولاً یکی از مختصات پیامبر وجوب نماز شب بر آن حضرت است.

۱۰۳ _ مقام شفاعت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در پرتو نماز شب

مرحوم علامه طباطبایی می فرمایـد: از آنجا که مقام محمود به طور مطلق بیان شـده و با هیـچ قیدی ذکر نشده، روشن می شود که مقامی است مورد پسند همه ی انسان ها و آن مقام، منصب شفاعت است.

فخر رازی گوید: نکره بودن کلمه ی «محمودا» دلالت بر عظمت این مقام دارد.(۱)

ص: ۱۲۰

۱- ۱.تفسیر کبیر / ج ۲۱ / ص ۳۲.

۱۰۴ _ نماز مسافر

«و اذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الّذین کفروا ان الکافرین کانوا لکم عدوا مبینا»(۱)، در این آیه ی شریفه حکم نماز مسافر بیان شده که واجب است انسان مسافر نماز خود را به صورت قصر و شکسته بخواند.

هنگامی که سفر می کنید گناهی بر شما نیست که نماز را کوتاه کنید اگر از فتنه و خطر دشمن می ترسید. در اینجا این سؤال مطرح است که آیه ی شریفه نماز قصر و شکسته را برای مسافر مشروط به مواجه شدن با خطر دانسته با این که اصولاً حکم نماز مسافر قصر و شکسته است چه در سفر بترسد یا نترسد، لکن مقید ساختن حکم قصر به ترس از دشمن به یکی از چند دلیل زیر است:

الف _ این قید، ناظر به مسلمانان در صدر اسلام است و به اصطلاح قید غالبی است؛ یعنی غالبا سفرهای مسلمانان در صدر اسلام همراه با ترس بوده و الاّ به طور کلی نماز مسافر شکسته است.

ب _ مسئله ی نماز قصر در ابتدا به هنگام خوف و ترس از دشمن تشریع شده، بعدا این حکم توسعه پیدا کرده است و در همه ی موارد عمومیت پیدا کرده است.(۲)

ص: ۱۲۱

۱- ۱.نساء / ۱۰۱.

۲- ۲.تفسیر نمونه / ج ۴ / ص ۹۵؛ مجمع البیان / ج ۲ / ص ۱۰۱.

۱۰۵ _ نماز در میدان جنگ

از دیدگاه قرآن کریم نماز به اندازه ای اهمیت دارد که حتی در صحنه ی جنگ نیز نباید ترک شود، از این رو قرآن کریم به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دستور می دهد که به هنگام جنگ نماز جماعت را به صورت شکسته به طرزی بخواند که تمام رزمندگان از ثواب نماز جماعت بهره مند شوند، در ضمن این که هوشیاری و احتیاط لازم را در برابر دشمن حفظ کنند.

از این رو می فرماید: هنگامی که در میان آنان هستی باید مسلمانان به دو گروه تقسیم شوند: نخست عده ای با حمل اسلحه با تو به نماز بایستند، سپس هنگامی که این گروه سجده کردند و رکعت اول نماز آنان تمام شد، تو در جای خود می ایستی و آنان با سرعت رکعت دوم را بجا می آورند و به میدان جنگ بر می گردند.

گروه دوم که نماز نخوانده اند جای گروه اول را می گیرند، البته این گروه دوم نیز باید مسلّح باشند تا مبادا غافلگیر شوند؛

«و اذا کنت فیهم فاقمت لهم الصلوه فلتقم طائفه منهم معک و لیأخذوا اسلحتهم فاذا سجدوا فلیکونوا من ورائکم و لتأت طائفه اخری لم یصلّوا فلیصلّوا معک و لیأخذوا حذرهم و اسلحتهم»(۱)، بنا بر این نماز خصوصا به جماعت به اندازه ای دارای اهمیت و ارزش است که حتّی در میدان جنگ

۱- ۱.نساء / ۱۰۲.

هم نباید ترک شود، از این رو پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در جنگ نماز جماعت را با مسلمانان بجا آورد.

چه این که امیر المؤمنین علیه السلام در جنگ صفین نگاه به آسمان می کرد، ابن عباس گفت این چه کاری است؟ فرمود: به زوال می نگرم تا به هنگام ظهر نماز بخوانیم. ابن عباس گفت: آیا الان زمان نماز است؟ حضرت فرمود: (آری)، چرا که ما برای نماز می جنگیم؛ و هل هذا وقت الصلوه انّ عندنا لشغلاً بالقتال عن الصلوه فقال علی علیه السلام : «ما نقاتلهم؟ انّما نقاتلهم علی الصلوه».(1)

در روز عاشورا به هنگام جنگ شخصی به امام حسین علیه السلام عرض کرد: الان وقت نماز است. امام حسین علیه السلام فرمود: نماز را یادآور شدی، خداوند تو را از نمازگزاران قرار دهد؛ «ذکرت الصلوه جعلک الله من المصلین».

۱۰۶ _ نماز دافع و رافع اعمال ناپسند

از نظر قرآن کریم نماز هم دافع اعمال ناپسند و زشت است؛ یعنی نماز انسان را از گناه باز می دارد و هم رافع اعمال ناپسند و گناهان است؛ یعنی نماز گناهان انسان را از بین می برد.

الف _ قرآن کریم می فرماید: «ان الصلوه تنهی عن الفحشاء و

۱- ۱.سفینه / ج ۵ / ص ۱۵۱.

المنکر»(۱). به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله گفتند: شخصی نماز می خواند در عین حال مرتکب گناه نیز می شود. حضرت فرمودند: روزی این نماز او را از گناه باز می دارد؛ «انّ صلاته تنهاه یوما»، چیزی نگذشت که او از ارتکاب به گناه توبه کرد.

ب ـ قرآن کریم می فرماید: در پرتو اقامه ی نماز که حسنه است سیئات انسان از بین می رود؛ «و اقم الصلوه طرفی النهار و زلفا من اللّیل انّ الحسنات یذهبن السیّئات».(۲)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «... فانّما مثل الصلوه کمثل نهر الجاری کلّما صلی صلوه کفرت ما بینهما من الذنوب»؛ نماز همانند نهری جاری است که باعث پاکیزگی انسان از آلودگی ها می گردد.(۳)

۱۰۷ ـ نماز مایه ی پاکیزگی از گناهان

از نظر قرآن کریم اقامه ی نماز مایه ی پاکیزگی از گناهان و آلودگی های روحی است؛ «و اقم الصلاه طرفی النهار و زلفا من اللیل ان الحسنات یذهبن السیّئات»(۴). این حقیقت که نماز انسان را از بدی ها و زشتی ها پاکیزه می گرداند، در احادیث نیز بیان شده از جمله:

۱- ۱.عنکبوت / ۴۵.

۲- ۲.هود / ۱۱۴.

۳- ۳.تهذیب / ج ۲ / ص ۲۳۷.

۴- ۴.هود / ۱۱۴.

حضرت علی علیه السلام می فرماید: «الصلوه صابون الخطایا»(۱)؛ نماز صابون و وسیله ی پاکیزه شدن از گناهان است و نیز می فرماید: «انّها لتحطّ الذنوب حطّ الورق»(۲)؛ نماز گناهان را می ریزد همان گونه که برگ درخت می ریزد.

در بیانی دیگر در ذیل آیه ی شریفه ی فوق می فرماید: از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: امیدوار کننده ترین آیه در قرآن آیه ی «و اقم الصلوه طرفی النهار ...» است و سوگند به کسی که مرا به عنوان بشیر و نذیر مبعوث ساخته، هر کسی به طرف نماز برود و وضو بگیرد، گناهان او از بین می رود.(۳)

۱۰۸ _ بهره مندی مؤمنان از نماز

از نظر قرآن کریم تنها اهل ایمان از نماز بهره می برند، گرچه نماز بر همه ی مسلمانان واجب است. قرآن کریم می فرماید: «انّ الصلوه کانت علی المؤمنین کتابا موقوتا»(۴)؛ نماز بر مردم با ایمان یک امر تثبیت شده است. دلیل این که تنها اهل ایمان را ذکر کرد، آن است که تنها مؤمنان از

۱- ۱.شرح نهج البلاغه / ج ۲ / ص ۳۱۳.

۲- ۲.نهج البلاغه / خطبه ۱۹۹.

۳- ۳.مجمع البیان / ج ۳ / ص ۲۰۱.

۴- ۴.نساء / ۱۰۳.

نماز بهره مند می شوند.

چنان که قرآن کریم برای همه ی مردم مایه ی هدایت است؛ «هدی للناس»(۱)، اما تنها اهل ایمان و تقوا از آن بهره مند می شوند؛ «ذلک الکتاب لا ریب فیه هدی للمتّقین».(۲)

چه این که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای هدایت و ارشاد همه ی مردم مبعوث شده است؛ «و ما أرسلناک الاّـ کافّه للنّاس»(۳)، اما خداوند بهره مندی از رسالت پیامبر صلی الله علیه و آله را تنها برای مؤمنان بیان می کند؛ «لقد منّ الله علی المؤمنین اذ بعث فیهم رسولاً من أنفسهم».(۴)

۱۰۹ _ نماز اولین و آخرین سفارش پیامبران

وقتی حضرت عیسی علیه السلام به دنیا آمد، اولین سفارشی را که از ناحیه ی خداوند مطرح ساخت، نماز بود؛ «و اوصانی بالصلوه و الزّکوه ما دمت حیا»(۵). حضرت صادق علیه السلام فرمودند: محبوب ترین عمل به سوی خدا نماز است که آخرین سفارش انبیا نیز می باشد؛ «احبّ الاعمال الی الله عزّ و جلّ الصلوه و هی آخر وصایا الانبیاء».(۶)

۱۱۰ _ زینت مادی و معنوی در نماز

انسان در نماز لازم است دو نوع زینت داشته باشد:

الف _ زینت ظاهری؛ در روایت است که امام سجاد علیه السلام به هنگام نماز زیباترین لباس خود را می پوشید؛ «لبس اجود ثیابه» و بعد این آیه را تلاوت می فرمود: «خذوا زینتکم عند کلّ مسجد».(۷)

۱- ۱.بقره / ۱۸۵.

۲- ۲.بقره / ۲.

۳- ۳.سبأ / ۲۸.

۴- ۴.آل عمران / ۱۶۴.

۵- ۵.مریم / ۳۱.

۶- ۶.کافی / ج ۳ / ص ۲۵۱.

۷- ۷.اعراف / ۳۱.

ب ـ زینت معنوی؛ که عبارت از حالت خشوع در نماز است. در حدیث است که امام علیه السلام می فرماید: «الخشوع زینه الصلوه»(۱) و قرآن کریم در وصف مؤمنان می فرماید: آنان کسانی هستند که در نماز خویش خشوع دارند؛ «قد أفلح المؤمنون * الّذین هم فی صلوتهم خاشعون».(۲)

۱۱۱ ـ تأثیر و تأثر متقابل در نماز و گناه

همان طوری که اگر اقامه نماز در جامعه زنده شود گناه و فساد از بین می رود، اگر افرادی تن به گناه و معصیت بدهند، دیگر توفیق نماز خواندن را به نحو صحیح پیدا نمی کنند.

قرآن کریم می فرماید: «ان الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر»(۳)، بنا بر این اگر نماز باشد خبری از گناه نیست، و همین طور اگر نماز در جامعه احیا نشد، بلکه تضییع شد، آنگاه گناه و فساد رواج پیدا می کند؛ «فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوه و اتبعوا الشهوات».(۴)

۱۱۲ ـ ضرورت نشاط در نماز

منافقان نماز خود را با حال کسالت و بی رغبتی بجا می آورند و در اعمال عبادی خود ریا و تظاهر می کنند؛ «و اذا قاموا الی الصلوه قاموا کسالی یراؤون الناس»(۵)، از این آیه می توان چنین استفاده نمود که در نماز دو امر لازم است: نماز را با حال نشاط و علاقه به آن انجام دادن و از ریا و تظاهر احتراز نمودن، و اگر مسلمانی با حال کسالت و سنگینی نمازش را بجا آورد، نشانه ی نفاق اوست چنان که امام باقر علیه السلام می فرماید: «لا تقم الی الصلوه متکاسلاً و لا متناعسا و لا متثاقلاً فانّها من خلل النفاق ...».(۶)

۱۱۳ ـ کمیّت و کیفیّت در نماز

نماز از جمله اموری است که هم به کمیت و هم به کیفیت آن توجه شده

۱- ۱.بحار / ج ۷۷ / ص ۱۳۳.

۲- ۲.مؤمنون / ۱ ـ ۲.

۳- ۳.عنکبوت / ۴۵.

۴- ۴.مریم / ۴۵؛ اقتباس از سخنان آیت الله جوادی آملی.

۵- ۵.نساء / ۱۴۲.

۶- ۶.تفسیر عیاشی / ج ۱ / ص ۱۳۷.

است:

کمیت: از سویی قرآن کریم می فرماید: نماز ذکر است؛ «اقم الصلوه لذکری»(۱)، از سوی دیگر قرآن می فرمایـد: «اذکروا الله ذکرا کثیرا»، بنا بر این غیر از نمازهای واجب لازم است نمازهای مستحب را نیز بجا آورد تا کثرت، صـدق نماید، البته روشـن است که نماز یک مصداق از ذکر است.

کیفیت: مهم تر از کمیت در نماز؛ کیفیت آن است که باید نماز را با توجه به خدا و حضور قلب و حالت خشیت و خشوع بجا آورد.

قرآن کریم در وصـف مؤمنـان می فرمایـد: آن هـا در نمـاز خـود خشوع دارنـد؛ «قـد أفلـح المؤمنون * الّـذین هم فی صـلوتهم خاشعون»(۲). بـا نگـاهی بـه سـیره ی عملی پیـامبر اکرم صـلی الله علیـه و آلـه و امامـان معصـوم علیهم السـلام می بینیم که آن بزرگواران در نماز خویش به هر دو جهت عنایت داشتند.

پیامبر اکرم آن قـدر عبادت می کرد و نماز می خوانـد که در شأنش آیه شـریفه «طه * ما أنزلنا علیک القرآن لتشـقی»(۳) نازل شد. در روایت نیز وارد شده که پیامبر صلی الله علیه و آله می فرمود: من از نماز سیر نمی شوم؛ «انی لا اشبع من الصلوه».(۴)

امام باقر علیه السـلام می فرماید: امام سـجاد علیه السـلام در هر شـبانه روز مانند امیر المؤمنین علیه السلام هزار رکعت نماز می خواندنـد؛ «یصـلّی فی الیوم و اللیله ألف رکعه کمـا کان یفعل امیر المؤمنین»، و در نماز رنگ امام علیه السـلام متغیر می شـد و انـدام او می لرزید، در این روایت هزار رکعت نماز ناظر به کمیت نماز، و ترس و خشـیت از خداوند، ناظر به کیفیت و حضور قلب در نماز است.

در روایت است که حضـرت رضـا علیه السـلام نیز در هر شـبانه روز هزار رکعت نمـاز می خواندنـد و حضـرت به دعبـل شاعر فرمودنـد: این پیراهن را بگیر که من در آن هزار شب و در هر شب هزار رکعت نماز (یک میلیون رکعت) خوانـده ام؛ «احتفظ بهذا القمیص فقد صلّیت فیه ألف لیله فی کلّ لیله ألف رکعه».(۵)

۱- ۱.طه / ۵۴.

۲- ۲.مؤمنون / ۱ _ ۲.

۳- ۳.طه / ۱ _ ۲.

۴- ۴.بحار / ج ۱۶ / ص ۲۴۹.

۵- ۵.مستدرک سفینه / ج ۶ / ص ۳۱۹.

۱۱۴ _ نماز نشانه ی خرد

از دیـدگاه قرآن کریـم، یکی از اوصـاف برجسـته ی خردمنـدان اقـامه ی نمـاز اسـت؛ «انّمـا یتـذکّر اولـوا الالبـاب ... و اقـاموا الصلوه»(۱) و عدم اعتنا به این فریضه ی الهی علامت بی عقلی است.

از این رو قرآن کریم گـاهی علت ورود تبهکـاران به جهنم را بی عقلی آنـان بیـان می کنـد؛ «لو کنّـا نسـمع او نعقـل ما کنّا فی اصحاب السّعیر»(۲)، گاهی علت ورود آنان به جهنم را عدم توجه به نماز ذکر می کند؛ «ما سلککم فی سقر * قالوا لم نک من المصلّین».(۳)

شخصـی نزد امام صادق علیه السلام از فردی ستایش کرد. امام علیه السلام از نماز او سؤال کرد؛ «ذکرت لابی عبدالله رجلاً من اصـحابنا فاحسنت علیه الثناء فقال لی: «کیف صلاته»(۴). شـخص دیگری نزد امام صادق علیه السلام از فردی تمجید کرد، امام علیه السـلام از عقـل او سؤال کرد. او گفت: عقـل درستی نـدارد، امـام فرمود: بنابراین کارهای او بی ارزش است؛ قلت له (ابی عبدالله) جعلت فداک انّ لی جارا کثیر الصلوه و الصدقه و کثیر الحج لا بأس به قال: «یا اسحاق کیف عقله؟» قال قلت له جعلت فداک لیس له عقل، قال: «لا یرتفع بذلک منه».(۵)

از این دو روایت که یک مرتبه امام علیه السلام از نماز سؤال می کند و بار دیگر از کسی عقل طرف را سؤال می کند، روشن می شود که مسئله ی نماز نشانه ی عقل و خرد انسانی است.

در پایـان از خداونـد متعال مسـئلت دارم که نماز همه ما مسـلمانان را به لطف و کرم خود بپـذیرد چه اینکه به فرموده حضـرت امام صادق علیه السلام گاهی

۱- ۱.رعد / ۱۹ _ ۲۲.

۲- ۲.ملک / ۱۰.

۳- ۳.مدّثّر / ۴۲ _ ۴۳.

۴- ۴.فروع کافی / ج ۳ / ص ۴۸۱.

۵- ۵.اصول کافی / ج ۱ / ص ۱۸.

پنجاه سال از عمر انسان می گذرد اما یک نمازش پذیرفته نمی شود و چه چیزی سخت تر از این خواهد بود؟

واللّه انّه لیأتی علی الرجل خمسون سنه و ما قبل الله منه صلاه واحده فایّ شئ اشدّ من هذا؟...(۱)

۱- ۱.فروع کافی ۱/۲۵۶.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِی الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹